

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ALFÖLDI LAPOK.

VEGYES TARTALMU FÜZETEK.

SZERKESZTI S KIADJA: TELEGDILÁSZLÓ.

VII. füzet.

10 füzet előfizetési ára: helyben 2 frt 40 kr, postán küldve 2 frt 60 kr.

Az osztrák külügyi politika 1848 óta.

A mindenható osztrák államkancellár Metternich herceg híres jóslata: „utánam az özönvíz” — a mint ő a magas politika szinpadáról s a legfőbb hatalom magaslatáról lelépettetett, s eltűnt, a szó legszorosabb értelmében azonnal beteljesedett, úgy az egyetemes európai, mint a specialiter osztrák politikára nézve.

A politikai özönvíz azt mondhatni mindenfelé megfékezhetlenül, mértéket, határt s irányt nem igen ismerve és nem is tartva, csapongott ide s tova és tört s rontott.

Hogy Ausztriában a forradalom előtti uralkodói mindenhatóságot vissza lehessen állítani: az udvar kész volt az orosz czár jó szolgálatait elfogadni; és a „muszka segédseregeket” bevezette Magyarország leigázása végett.

I. Napoleon uralmának megsemmisítése óta, az orosz czár Európa nemzetközi politikájában, az uralkodók legfőbb tanácsa körében, mintha ő volna a létező áll mi viszonyok fő protectora és az ugynevezett „legitim jogok, az állami legitimitás megtestesítő képviselője s tekintélyét kiváló súlylyal érvényesíteni tudó conservatora,” — bizonyos világhatalmi autocrata fensőséget és vezérletet törekedett a maga számára elsajátítani s gyakorolni.

Ezen fensőbség az által méginkább emelkedett világhatalmi kiterjedése tekintetében, hogy a vezérkedő öt európai nagy hatalmasságok egyike, birodalmában hatalmát egyenesen a muszka czár segítségével állította helyre.

Az osztrák mérvadó köröknek az volt a szerencsétlenségök: miszerint azt hitték, hogy a mint 1849-ben a reactio hatalomra s uralomra kapott, az 1848-ki forradalom előtti állami és nemzetközi állapotokat könnyű lesz helyre állítani; és az öt nagy hatalmasság ujong és továbbra is azon egyensúlyozó conservatív szerepet fogja együtt s egymás mellett játszani, a melyet az egykori orosz, porosz és osztrák államkancellárok egész beureaucrata pedantsággal és rokonszenvező féltékenységgel szigoruan observáltak egymás közt. Egyszóval: hogy az 1850. után következő korszak ismét a bécsi congressus tanaira és határozataira lesz visszaállítva, s egyenesen annak lesz a folytatása.

A. L. VII. FÜZET. 1877.

Épen ezokon a bécsi udvar: olasz- és németországi traditioit s vezérkedését továbbra is érvényben hitte tarthatni.

Azonban a francia, orosz és porosz uralkodók csak hamar más, modernizált jogi fogalmak szerint kezdetek működni és vezénylő világhatalomra törekedni.

III. Napoleon proclamalta legelsőbb: hogy ő többé nem ismeri el érvényesnek s kötelezőnek a bécsi congressus határozatait; a porosz főleg északi Németországban mindinkább érvényesíteni törekedett uralmát; a minden oroszok csárja pedig azt vélte, hogy mivel az osztrák udvar neki a forradalom legyőzése s hatalmának visszaállítása végett szolgáltatott segítségeért teljes lekötözöttjévé vált, most tehát egész készséggel kezére fog a tekintetben dolgozni, hogy a török birodalmat széttépthesse.

Az osztrák, porosz és orosz terveket azonban III. Napoleon és Palmerston együtt működése egy időre megakadályozta; sőt úgy látszott, hogy a francia-angol szövetség a párisi szerződés által az orosz világhatalom emelkedését hosszú időre megbénította; és egytuttal a török birodalom integritását Európa által biztosította.

Az 1849-ki restauratio utáni Ausztriának két fogalomban s állapotban rejtett végzetserü szerencsétlensége; t. i.:

1-ör: folyvást a fényes és hatalmas multak traditioival áltatta magát; és

2-or: 1850. óta örökösen egyedül állott; soha sem volt szövetségese.

Az osztrák külügyminiszterek mindegyike az udvarnál uralkodó különböző ellentétes áramlatok miatt, — örökösen habozó állapotban lebegtek; s e miatt vagy elkéstek, vagy tájékozatlanok lévén, olyan feltevésekre építették működéseiket, a melyek utóbb meghiúsultak vagy helyteleneknek bizonyultak.

Igy tájékozatlanok voltak kezdettől fogva: a porosz törekvések, készülődések s titkos tervezetek minősége, mérve s hordereje iránt. Épen így voltak a III. Napoleon észjárásával s intentioival s az olasz ügygyel is.

Az igaz: hogy mindig könnyebb utólagosan kimutatni a bajt és mulasztást, mint előzetesen eltalálni a legjobb utat, s a leghelyesb, a legalkalmasb eszközöket.

Az osztrák-magyar államnak abban határozódik legnagyobb betegsége és veszedelme: hogy conglomerat nemzetiségű állam; holott korunkban épen a fajpolitika kepezi a francia, porosz, olasz és muszka államiságok s világhatalmi sakkhúzások leghatályosban mozgó ős-erejét s alapzatát.

Anglia volna az osztrák-magyar monarchiának a legtermészetesb szövetségese; hanem az angol parlamenti kormányzat s az azt hajszólo közvélemény anynyira ingatag és szélvitorlaként forgandó és ezokon megbizhatian, miszerint annak magatartásaras műveleteire jólszámítólag biztosan s következetesen építeni nem lehet.

Ez az oka annak: hogy az osztrák külügyminiszter jelenleg is biztos szövetséges társ nélkül annál inkább az ég és föld közt imbolyog, mivel a milyen hatalmas az udvarnál a muszka rokonszenv, épen olyan bizonytalan s kétes az angol-török politika valódi minősége, hordereje s értelme.

Az azonban kétségtelennek látszik, hogy ha az osztrák-magyar monarchiát az orosz uralom apró szláv államokkal körül övedzi: az osztrák-magyar állam nagyon könnyen a fajpolitika martalékául eshetik oda, főleg ha csak összetett kézzel nézzük az orosz műveletek hova s mire fejlődését.

A helybeli gőzmalom befolyása helyi gazdasági viszonyainkra.

Midőn Rádl József és Frank Antal helybeli polgártársak hosszas tanulmányozással s fáradozással eszközlői lettek annak: hogy a helybeli gőzmalom társulat és ezáltal a gőzmalom létrejöttön, nem képzelték azt, hogy milyen nagy befolyású s messze kiható hatalmas közgazdasági tényezőt alapítottak meg s hoztak létre városunk lakosaira s ezek háztartására nézve.

Ha jól emlékezünk a gőzmalomot 1846-ban kezdték el építeni; az 1847-ik év végére elkészült s működését 1848-ik év elején május hónapban kezdette meg.

Annak vezetői, mivel ilyen nagyszerű üzlet vezetéséhez nem bírtak elégséges képességgel — évtizeden át váltakozó, sőt elvégre mindinkább rosszabbuló sikerrel működtek; — míg utóvégre azon súlyos helyzet állott elő: hogy a végelbomlás fenyegette már a gőzmalom társulatot.

A 9 éven át tartott folytonos hanyattatás után, 1857-ben Csanak József sógorával Szabó Lajossal vállalkozott a gőzmalom igazgatóságára; s ő azt, öt év leforgása alatt meglepő nagy virágzásra emelte fel.

Öt év múlva 1863-ik évi június 30-án vált meg Csanak J. a gőzmalom igazgatóságától; azonban ez azután is jó ideig elég kedvező sikerrel működött.

Hazánkban a vasuti hálózat mindinkább szétágazván és az 50-es és 60-as években a liszt kivitel mindinkább többlet: úgy Budapesten, mint az ország minden nagyobb városában egymásután keletkeztek a gőzmalomok.

A debreczeni gőzmalom társulat, hogy magát az itt helyben támadható s létesítendő versenytárs ellen biztosítsa, elhatározta, hogy a meglévő régi malmal mellé még egy másik, annál nagyszerűbb s jobban konstruált malmot és azonfelül önálló gépezetű sima őrlést létesít.

Ezen üzleti berendezkedés 1871-ben lett készen; azonban azon vállalat által a társulat nem érte el, a mit reménylett, az üzlet hasonmértvű terjedelmesedését és a versenytárs nélküli haszon aratást.

Az 1873., 74. s 75-ik évek üzletforgalmi tetemes veszteségeket idéztek elő; a melyek által még a társulat forgalmi tőkájében is nagy megcsorbított állott elő.

A multak hibáit nincs kedvünk feszegetni; hanem csupán arról akarunk szólni, hogy a helybeli gőzmalom mennyire praedominálja most már városunk összes lakosságának háztartását, mindennapi kenyerét.

1863 előtt számos pesti s vidéki gőzmalom tartott lisztraktárakat városunkban; a mi által azt eredményezték, hogy a helybeli lisztüzletet nem monopolizálta a debreczeni gőzmalom.

Azonban az 1863-ki inség és azon körülmény, hogy a debreczeni gőzmalom gyártmányai jóságukkal felülmúlták a más gőzmalomoktól ide szállított lisztek minőségét, azt eredményezte, hogy a más vidéki malmok gyártmányai az itteni piacról s üzleti forgalomból mindinkább kikoptak, és pedig annál inkább, mert a lisztet ismét eladó helybeli kereskedőknek a debreczeni gőzmalom igazgatósága olyan árleengedést engedélyezett, hogy ezek a helyben termelt lisztet nagyobb s biztosabban haszonnal árulhatják, mintha ők azon árukat más városokban levő gőzmalomoktól szerzik be.

A debreczeni gőzmalom ezen versenytársak nélküli kiemelkedett állásának s

térfoglalásának két nagy következménye érvényesült már a közelebbi évek alatt; t. i.:

1-ör: az életneműek, főleg a buza s árpa piaci s eladási árát az ő bevásárlásainál megadott árak regulázzák.

2-or: a debreczeni piacon a mindennapi kenyér, sőt még a tej ára is ahhoz képest emelkedik vagy száll lejjebb, a mint a gőzmalom a liszt és korpa árát, őrleményei árjegyzékében szabályozza.

Innen származik aztán az: hogy az őrlemények mázsájának 40 krral való ár-emelése is mindjárt észrevehető a kenyér-piacon.

Mint hogy tehát az elmondottak szerint jelenleg azt állithatni: hogy a helybeii gőzmalom a debreczeni piacon a legszükségesebb élelmi cikkek árának majdnem kizárólagos üzleti hatalommal intézkedő regulatora: ily állapotban a gőzmalom igazgatóságának soha sem kell és nem szabad azt szemé elől eltéveszteni, miszerint árjegyzékét aként szabályozza, hogy ezáltal a legszükségesebb napi kenyér s az ezzel összefüggésben álló egyéb élelmi cikkek árát városunk piacán aránytalanul meg ne drágítsa, fel ne rugtassa.

Ezáltal városunk lakossága egyetemének sokkal nagyobb és állandósítottabb kárt és súlyosb terhelhetéseket okozhat, mint a mennyi hasznot a gőzmalom fenállása s működése után a társulat részvényesei és a természetők vehetnek.

Ha a gőzmalom igazgatósága azon érdekek mellőzésével folyvást az összes lakosságnak aránytalan terhelhetésével aknázná ki a helybeli termény és őrlemény piac feletti kizárólagos uralmát: ezen körülmény a helybeli lakosságot egyenesen arra ösztönözhetné, miszerint oda törekedjék, hogy egy új gőzmalom jöjjön létre a most létező gőzmalom társulat monopolizált üzleti műveleteinek ellensúlyozása végett.

Hanem ezen kényszerűség bizonyosan nem szolgálja a mostani gőzmalom társulat üzletének előnyére.

Debreczen város iparos és kereskedelmi multja, jelene s jövője.

VI. Debreczen várost pusztított többféle veszedelmek.

A Rákóczy hadjáratok alatt is a város és lakossága rendkívül sokat szenvedett; s hogy legalább a lakosság némely része életét s magával elvethető ingó-bingó vagyonát megmenthesse, hol egy, hol más vidékre futott és széledt el tömegesen. — A lakosság azon időszakban történt második és harmadik futását az 1706-ki jegyzőkönyv következőleg írja le:

„Az elmúlt siralmas esztendőben sok félelmek és veszedelmek után, midőn a német tábor közelítését bizonyosan megértettük, nemzetünk végzéséhez képest a közöttünk való sok hadak kényszerítéséből nagy jajjal, kimondhatlan kárral számkivetésre kellett vala édes lakóhelyünkben mennünk die 19. október 1705. Mai napon is 1706. augusztus 2-kán hasonló kényszerítő kéntelenség alatt, minthogy az armistitiumnak ideje kitölt, a némettség Erdélyből kiindulván, s utját erre vevén, el kellett városunkból bujdosnunk, ki a Tiszán által Tokajba, ki a nyíri ligetekre minden javainknak veszedelmével Biró ur az embereknek nagyjaival Tokajnál költözött át a Tiszán, s Bodrog közé a Bagoly szigethez szállott, holott is sok nyomorúsággal kellett az időt töltenie. A német tábor utját Zilah, Somlyó, Margita, Szé-

kelyhid, Diószeg, Pocsaj, Derecskén által folytatván, városunkat elkerülte, mert egyenesen Tur és Csongrád felé tartott, s átkelvén ott a Tiszán, tulfelől indult Szolnok felé. Felgyujtván a mieink Szólnokot, a pusztán hagyott helyet a német occupálta, megerősítette, s benne őrséget hagyván, indult Jászberény felé, onnan a Jászszágon átment Maklárhoz és Egervárát megpróbálta, de csak abban hagyta. Innen Miskólcz, Szikszó felé indulván, ment Kassa alá. — 18-dik auguszt: A város népe meghallván a németek elhaladását; jó reménység alatt haza szivárgott iminnen amonnan. — 20-dik október: Hirünk érkezik azonba, hogy a német Kassánál szándékában semmire nem bódogulván, már Tokajnál volna, s onnan egyenesen felénk tart. E miatt újra bódulásba estünk, és ki minél előbb teheté, nem kis rémuléssel szaladoza szét a merre láthatott, s Szathmár és Szabolcs megyékben maradt többi lakostársainkhoz menekülénk, hordozván békével Istennek reánk bocsátott látogatásait. A hir nem mondott valótlan. Mert Rabutin, kinek Kassa alatti hadaiban ragályos kór kezdte pusztítani, elszállta azon város alól, miután a hegyaljai szüretet lefoglalta, s az édes szőlő fürtöket és mustot mohón szörpölő hadaiban a bűvés idők által elősegített vérhas nem kevés pusztítást okozott volna, egyenesen Debreczennek tartott, s itten a lakosságtól üresen hagyott házakban seregét megpihentetvén, 1707. január közepén vette Pest felé útját.“

1707. január 2-ről s az azt követő napokról a városi jegyzőkönyvben ezek foglaltatnak: „Bíró Diószegi Sámuel ur Gacsájban meghallván, hogy a német tábor Debreczenből eltávozva, mindenestől B.-Ujfaluhoz szállott; ezt a környékségben levő szélyelfutott atyánkfiainak tudokra adta, megkereste egyszersmind generalis Károlyi Sándor ur ő nagyságát is Nagy-Károlyban, hogy hazajövetelünk iránt mit cselekedjünk? Ő nagysága visszaszállásunkat megengedte. Annakokáért Bíró ur ő kegyelme egynehányad magával könnyű szekérben hazafordult.“ 9-a januárii. „Itthon Bíró ur sok kóborlónál egyebet nem talált, s a nagy pusztulásnál egyebet nem látott. Ugyan is minden teli vermeink üresen maradtak, templomaink megmocsokoltattak, az öregben élést tartottanak, a predikáló szék fedelét lerontották, oldalait bevagdalták, a székeket kihordották, a birák s prédikátorok székeit teljességgel elbontották, darabjai sem kerültenek meg, a tornácokban és a torony alatt lovakat tartottak, tűz által elfüstölték, mocsokolták; a hódlat is a toronyból — mely az órával együtt fordult volt — elvitték. A kis templomban sem prédikáló szék, sem egyéb nem maradt, benne tüzeltek, ökröket tartottak, ablakaiból a vasrostélyokat kiszedték, elvitték, kerítését feltüzelték. A piacon levő boltokban is hasonlóképp lovakat kötöttek, polczait, asztalait feltüzelték, zárjait, vasait leszedték, városházánál, s egyéb más házaknál is nagy pusztítást, rontást tettek. A sok megdöglött marha mindenütt hevert az utczákon s udvarokon.“ 23-a januárii. „Mai napon azért Bíró uram azok nagyobb részével, kik Szathmár tájára futottak volt, minden cseledeivel s jószágaival hazajövének békével, Isten jóvoltából másnap a templom tisztításához fogatott, mely is véghezmenvén, január 31-kén a nagytemplomba mentünk Isten-szolgálatra, hálákat adván a mi jóltevő kegyelmes mennyei atyánknak, hogy látogatási után, ennyire könyörült rajtunk, hogy nem jöttünk szintén a hamujára lakóhelyünknek.“

23-a szeptemberről így szól: „Hirünk érkezővén, hogy Sarkad felől is tábor közelget, a német tábor pedig Turnál vagy on, s ma estére Karczaghoz jön, a rácság is utána. Mely kétfélebeli egymásután jött egymást segítő hirektől megijedvén, elbódul a város népe, és sietséggel szalad szélylyel nagy kárral. veszedelemmel, ki

Tokaj felé, ki a nyírségre s mezőségre.“ 27-a szept. „Oly hír jövé, hogy a német tábor az elmúlt csütörtökön Jenőtől Halmágy felé Erdélybe indult; visszaszivárog a nép.“

1708. auguszt 20-ról: „Felséges fejedelem II. Rákóczy Ferencz ő felsége parancsolja, hogy a pestis miatt az aradi várórség annyira elfogyatkozott, hogy a vigyázat sem megy rendiben. Kivánná megpróbálni kapitány Szücs János mellé rendelvén a sarkadi hajduságot, a sárréti lakosoknak is javát, s az itthon levő hajduvárosokat: mi is rendeljünk minél felesebb gyalogságot azon operatióra. — Minthogy eddig az ily insurrectiótól való megmenekedésünkért mindent megteljesítettünk, fegyvereinket egynehány izben kiadtuk, mesterembereink ingyen sok ezer mindent csináltak, mind a váradi blokada élelmezésére, mind egyéb hadaknak szükségére mennyi ezer kenyeret, abrakot, vágókat s egyebeket szolgáltatunk; mind ezüst, mind réz pénzt lakosaink megszorításával, mennyi ezer forintot fizettünk, azokat számban előadni sem tudánk; melyekre nézve aziránt való kegyelmességét sok izben is ígérte ő felsége: azért most is arra kell ő felségét aláztatosan emlékeztetni. De különben is a mi népünk nem is arra termett, hogy ily próba bocsáttassék reá. Biró ur rendeltetik Egerbe ő felségéhez, aziránti instantiával.“ Auguszt 30. „Kegyelmes urunk ő felsége válasza megérkezik, melyben recognoscálja eddigi hűségünket a nemzeti ügy elősegülésében. A minap általa parancsolt aradi próbára való szándéka elmúlt, más intézkedésekre nézve.“ 9-a szeptemb. „Felséges fejedelem parancsolja, hogy száz lovas szekeret tartsunk készen az aradi és más környékbeli rácz ellenség ellen. Bizonyos operatiót fogna ő felsége tétetni. Szekérbér rendeltetik egy hétre 5 frt. Kinek vagy lova vagy szekere odaveszne, az ára megtérítettik.“

1709-dik évi január 4-kén „Pósalaki János és Dányádi János uram Károlyba méltóságos generalis Károlyi Sándor urhoz expediáltának ujévi ajándékokkal, jó ujesztendei kívánással és azon kéréssel, hogy a reánk rendelt voluntir hadakat ő excellentiája forditná el vagy kevesitné.“ 4-a junii. „Méltóságos generalis Károlyi Sándor ő exja hivatván magához Biró uramat, parancsolta, hogy 54,000 forintot szerezzünk az idegen hadaknak (melyek jöni fognak nem sokára) fizetésére, igérvén vagy a pénz visszadatását vagy egyéb kegyelmességét felséges urunknak; a többi között 1-szor, hogy ezután ha jelentékeny erővel jönne az ellenség, helyünkből ki nem bontakoztatnak, mint eddig. 2-szor. Téli quartélyozással nem terhelnek. 3-szor. A harminczad fizetéssel nem taxálnak mint eddig, hanem a régi mód szerint — mint a német idejében történt — fognak éltetni bennünket. Ha ezekre sem akarjuk megadni ezen sommát, máskép is megveszik rajtunk. Azért ezen dolgokra nézve ezen mennyiséget megígértük, és szedéséhez is kezdettünk; kölcsönpénz kérésért is küldöttük embereinket más méltóságokhoz. Egerbe, Kassára, Eperjesre, Kis-Várdába és más helyekre. Méltóságos egri püspök Telekesy István ur adott kölcsön 6 perczent interesre 2000 frt. T. Pápay János ur in specie 1000 aranyat, hogy hasonló pénzt adjunk annak idejében.“ 24-a julii: „Az egri nemes káptalan adott hasonló interesre 4000 frt. Komáromy (ifjabb) István ur hozta; a nemes káptalannak azon sommától az esztendőre első interest most anticipato megadta.“

Október 13-kán. „Istennek a pestis által való ítélete reánk szállván, tettünk ilyen rendelést, hogy a czéhek a rendelt fizetésnél többet a temettető embertől ne vegyenek.“ Deczember 15-én: „Istennek sűrű ítélete a mirigy által elhatalmazván, minthogy sok gazdák minden cselédestől meghaltak, s azok javait némelyek dis-

sipálják; azért utcánként rendeltetének becsületes emberek, kik vigyázzanak afélékre, s a hol olyas dolog esik, javaikat conscribálják. Ez időben haltak meg Dobozy István, Sárándi Dániel, Monori István előljáró uraink is.“

1710-dik év márczius 16-kán: „Méltóságos gróf Károlyi Sándor ur ő excja parancsolja, hogy a Hortobágnál a ráczok ellen való securitásra, a hajdu városokkal együtt csináltassunk sánczot, azokban puskásokat állítsunk, mely okból rendeltettek minden tizedre 16 puskás, és sánczásó 8.“

A hadjáratok miatti szenvedések és kipusztítások mellett különösen, a sok esetben gyujtogatás következtében előállott nagy tűzvészektől szenvedett a város lakossága igen nagymérvben. — A kiszámíthatlan nagy kárt okozott tűzvészek a lakosság és város tetemes részét egész nemzedékre kihatólag elpusztulásba s elszegényedésbe süllyesztették.

A legnagyobb pusztításokat előidézett tűzvészek közül a következőket emelik ki főleg a városi jegyzőkönyvek:

1719-dik évben az első gyuladás július 17-kén délután 1—2 óra között hatvan-utcán még csak két házat hamvasztott el; de már az ugyanaz nap délutáni 4 óraker csapóutczában Szikszai Kiss Péter özvegyének szalmával fedett istállója, a városnak szinte közepén kigyuladván, miután a lángokat elébb czeglédutcza felé terelő szél folytán czeglédutczában 15 ház lett semmivé, majd a piacutcza felé forduló tűzfolyam a város nagyobb és kisebb közházát, 32 boltot, a kistemplomot, typographiát, patikát, három közcsapszékét, magtárt, város istállóját, két vendéglőt, postaházat, hadbiztosi szállást, kenyeres szint, vargák, csizmadiák és szücsök árulóhelyeit, összesen többet 400 háznál emésztett fel, úgy, hogy a fa- és földházaknak alig maradt csak kis része is meg. A hol az épületek téglából voltak, ott azok kormos kéményeikkel meredeztek az égre, de több helyt a tűz által okozott rettenetes hőség miatt a falak is megrepedeztek, több helyt épen le is omlottak. E csapás miatt 344 polgárcsalád jutott egészen koldusbotra. Ugyanazon év jul. 19-én csapóutczában Mészáros Mihály istállója kigyuladván, ez utcán a közcsapszék, s ezenfelül 12 ház hamvadott el. Ugyancsak augusztus 10-én negyedizben támadott tűzvész hatvanutczában 12 házat emésztett meg. E gyakori egymásután következő veszély idején nagy volt ugyan a jöttmenetekre a gyanú, de noha többször találtak is kanóczokat, a gyujtogatás szerzőit kitudni nem lehetett.

1719-dik év szept. 24-ről ez olvasható a jegyzőkönyvben: „Uj templomot kezdvén Istennek dicsőségére szent segedelme által építnünk alapjából; már a kőfalak szépen mennének felfelé.“

1725-dik év december 5-én az uj toronynak 26 pozsonyi vékányi nagyságu gombja délután 3 óraker feltétetvén, réztáblára latin nyelven fogalmazott, de magyar nyelven is, ily tartalmu felírás tétetett belé: „A szent és oszthatatlan Háromság-nak, Atyának, Fiunak és Szent-Léleknek egy igaz és örök Istennek tiszteletére, szab. kir. Debreczen város polgárainak és lakosainak, Isten és annak dicsőítése iránt lelkesülő adakozásából, ezen toronynak és helv. hitvallásuak templomának alapja letétt 1720-dik évi ápril 22-kén nemes nemzetes Cs. Komáromy György főbiróságában.“

Az 1727-dik évben a tűzvész ismét felujult e városon. A márczius 13-dik napján és 25-kén támadott gyuladásoknak ugyan hamar eleje vétetett volt, de a márczius 27-kén gonosz kezek által gerjesztett tűznek pusztításai gyászosak levének. Ugyanis délben 12 óraker csapóutczában Jóna Mihályné vágószinje az eltett

tűz által meggyuladván, s irtóztató szélnek miatta ellenállani nem lehetvén; az egész város színe és nagyobb része az ujonnan épített kistemplommal, toronnyal (a harangok és óra is lehullottak), városházával, egészen az árokig, az ispotályban is néhány ház, úgy a Vargakert kerítése avagy gyepüje, három óra alatt porrá lett. Ezen meggyászolhatlan irtóztató nagy romlásnak, soha el nem felejthető pusztulásnak előterjesztésére, s a megmaradott szegény semmissé lett népnek országos terhektől könnyebbitésének munkálására főbíró Baranyi Mihály és Szeremley Sámuel jegyző, Bécsbe annyival is inkább felküldetének, mert az 1728. évi nagy szárazság miatt is inséges idők következtek e vidékre.

1739-ben a guga pestis ütött ki. Ezen ragály Erdély felől hatolt az országba be, s nagy hirtelenséggel a környékben Szoboszló, Szovát, Kaba és Nádudvar helységekben már már mutatkozott, midőn gr. Károlyi Sándor főbiztos rendeletéből e városban is megtétettek az ovó szabályok; utlevél nélkül semmi idegen be nem bocsátatott, ezenfelül egészségügyi tanács néven bizottság alakított, tagjai lévén: Szeremlei Sámuel, Szentgyörgyi Péter, Szeremlei József előjárók, és Buzinkay György tisztí orvos. Az ovó szabályok között felsőbb parancs folytán az is foglaltatott, hogy a csoportozások már csak a ragályos lehellet kigőzölése távoztatása végett is, ezenfelül pedig a szokott szertartással temetkezések is megtilalmaztatnak (és pedig minden különbség nélkül, akár rendes halállal, akár pestisben halt legyen is meg valaki.) A templomban addig megtartatott közistentisztelet megszüntetésével, az utcák több pontjain imádkozási helyek mutattatván ki; voltak többen, kik felzendülve, magukat ezen rendszabályoknak merészen ellenszegeztek. Az előjárók az ily ellenszegülőket — mint jó édes atyák — a helyett, hogy érdemlett büntetésök elvétele végett felső helyre feljelentették volna, komolyan inték, hogy eddigi meggondolatlan tettöket megbánva, inkább Istennek széke előtti megjelenésre alázatosságban készülvén, a csoportozásnak békét hagyjanak. — A városi nép benrekedvén, hogy keresetet találhasson, az utczákon levő lápok töltésére fordított. — A pestis-halál első esete 1739-dik év május 16 kán adta elő magát, és a város ekként pestisesnek nyilvánítatva, a böjt, mely eddig minden vasárnap megtartatott, azan oknál fogva, mert ily veszély idején az éhgyomorral kijárás veszedelmes volna, megszüntettetett. Nyiltlevél nyomtatván, részint kurta, részint hosszú czédulán, a kurtával a gyanus házak lettek jelezve, a hosszú czédula pedig — melyen egy halálfő is kiábrázolva volt — a ragályos házak kapuira lett kifüggesztve, ki lévén az is nyomtatva, hogy a gyanus házak 21, a ragályos házak 42 napig fognak elzárva maradni. Ily helyekről a megholtak, a város által minden egyes esetre külön 12 frttal fizetett temető-személyek által vitettek sirjaikba, azok viselő ruhái megégettettek, a házi butorok erős luggal megmosattak

E nyomóruságos időkben noha a teljhatalommal felruházott városi bíró iránti engedelmisség jeléül, a városháza előtt a bel- és kültaná sbeli k adák i beször be kezeiket a bírónak, kiket aztán a czéhek előjárói is követten e : z enjáróság azonban nem kis csudálkozással és bánatos szívének nagy ke erüségével tapasztalta, hogy némely hivalkodó és naphosszanta borozásban nyalakodni szokott emberek, hamis hireken elindulva, Istennek e városra bocsátott haragos ostora alatt, Isten-félelmet, kegyességet és engedelmisséget félretevén, a pestises házak előtt össze sereglének. onnan az öröket elkergetik, s azokat halállal fenyegetvén, a pestises házakba erőszakosan berohannak, s a holtakat felvevén, a temetőkertbe kikisérik. Miután a zendülés okozói a büntetés félelmétől indittatva, elfutottak; meghirdet-

tették az előjárók, hogy kik másoktól elámittatva, tudatlanságból vétkeztek, ha bűneiket megbánva, a városháza előtt 6 nap alatt megjelenendnek, büntetés nélkül maradnak; a zendülésben lélekzőknek és zendülés indítóinak feljelentői pedig 50 frt jutalomban részesülendnek.

E guga halálának Debreczen városban 17³⁹/₄₀-ik évben 8697 ember esett áldozatul. Legpusztítóbb hónap volt 1739-ik év október hava, melyben 3493 ember halt meg, október hónapnak legpusztítóbb napja 19-ke volt, melyen 164-en haltak el. — A guga-pestis 1740 ik évi január 30-kán szűnt meg.

E nyomoruságos idők sulyát nevelte az elemek rombolása is. T. i. 1739-dik évi június 26 kán délután 3—4 óra között támadott szélvész csak magán a nagyerdőn többet 1000 szál-fánál tövéből kitekert, a veres toronyról, a nagy gombot, a kakassal és csillaggal együtt levetette, a gomb ugyan egyik sarkán a toronynak fenakadott, de a csillag épen Kemény János borbély-mester háza elé esett. A mezőben is igen sok szénaboglya hányatott volt szélylyel. — A város népe a ragálytól teljesen mentesnek 1740-dik év ápril 9-kén nyilvánítottatott.

1791-dik év augusztus és szeptember havában Kis-péterfia- és Mesterutczákon több ízben támadott tűz-gyuladás igen sok szerencsétlenséget okozott.

Az 1797-dik év szeptember 16-kán délután 4 óra tájban Hatvanutczán Katona István házánál tűz támadván, oly hatalmat vőn a sebesen fuvó szél miatt a lángok ereje, hogy Hatvan, Nagy és Kis-Uj, Német, Kádas, és Miklós utczán keresztül fellette sok ház elégett, s a tűz kimenvén a város árkan kívül a külvásárban levő kalmársátrák is kettőn kívül, mind elhamvadtak, mi több a Postakertben is több pajta lőn a lángok martalékává. Ekkor a Dienes napi vásár közeledése alkalmából megirattott a bécsi és pesti nagy kereskedőknek, hogy magokkal ponyvasátorokat is hozzanak. És ezen égés utáni időkben eszközölték ki ugyan azon kereskedők külvásári sátraiknak kőből építhetési szabadságát, pártolván őket e szándékuk sikeresítésében Geöcz királyi biztos is.

Az 1802-dik év június 11-kén azaz Pünköst csonka hetében eső péntek délután Istennek rettenetes tüzsel való ítélete ment keresztül Debreczen városon. Támadott a tűz délután egy óra tájban Kis-Csapó utczán, meggyulván először özvegy Dinnyés Istvánné pálinka áruló öreg asszony sertésóla. A tűz a lóvásártér végén átment Nagy-Péterfia-, Darabos-, Mesterutca egyrészen, Kis és N.-Hatvan, Piacz, Nagy és Kis-Uj, s Németutczákon, (ez utóbbinak szegleténél a Kistemplom fogta meg a tüzet) Kádas és Miklósutca szegletéig. Majd a lángok körbevették a nagytemplomot, veres tornyot, collegiumot, úgyhogy ha Debreczennek fele meg nem égett is, de a legszebb része, díszesebb s nagyobb épületei elhamvadtak, még pedig olyak is, melyek ezelőtt öt évvel u. m. Hatvan, Nagy és Kis-Uj, Német, Kádas utczák (szeptember 16-kán 1797.) tűz által megemésztetének. Számatalan háznépek siratták helyrehozhatlan kárait s elszegényedéseket.

Csak az épületekben vallott kár im e következő a városi jegyzőkönyv szerint:

U t c z á k	T e l k e k	K á r o k	frt	kr.
Hatvan	262	188,594	"	27
Péterfia	147	143,665	"	30
Csapó	31	25,814	"	51
Piacz	303	176,907	"	54
Ref egyház kára	—	150,000	"	—
Collégium kara	—	26,412	"	35
Malom = 15.		összeg = 711,395	frt	17 kr.

Megégett a 14 oszlopon álló híres öreg templom, mely még IV. Béla király alatt építtetett, s a mongol dúlás után felujulva, 1564-dik év szeptember 6-kán lángoknak leve martalékává; s 64 évi romban heverése után Bethlen Gábor fejedelem parancsából 1628-ban elkészült. A mellette állott veres torony — veres, mert a torony soha bemeszelve nem volt — mely I. Rákóczy György fejedelemtől 1638-dik évben ajándékozott nagy harangért 1642-dik évben építtetett, a csaknem régiben készült pyramis fedelével tűz martalékja lett. A nagy harang ugyan nem olvadt el, hanem a mint a temérdek gereada kötések égtek, alább alább esett, végre a földre lezuhanván, abba mélyen bele vágódott, a hol tüzes levén a tudatlan emberektől megöntöztetett. A templom és veres torony körül a sok hamu, szén és szegek miatt járni is alig lehetett. A torony falaiba rakott nagy gerendák egy hétig is égtek. — Megégett a ref. egyház 14. épülete, u. m. minden professori lak, két kántori- két paplak, s néhány leány-iskola. A ref. collégium hamuba borult. A könyvtár, természettani gyűjtemény, két tanterem, classisok és coetus háza a levelekkel megmaradtak. A deákok lakószobái kettőn kívül beszakadtak. A 48-dik szobába két deák beszorulván s földre fekvődvén a tűz alatt életben maradt. A könyvtár megmaradására jó szolgálatot tettek a falban kétfelé nyíló vastáblák, s az akkori könyvtárnok Lente Dávidnak hűsége, ki saját kunyhójának s könyveinek égésével nem gondolván, a közönség ügyében buzgólkodott. Megégett mind az 54 kunyhó (tanuló szobák) a benne levő könyvekkel s ruhákkal, melyekből kevés mentethetett meg, a pünköszt ünnepekre szétoszlott ifjuság honn nem lévén. Égni kezdett már a coetus háza is, a tornácba hordott podgyászoktól, azt azonban Karika Pál akkori senior bátorsága megmentette. Az *Aelia concordia* nevet mutató becses római kőkoporsó is összeroppedezett s elromlott. Megégett a magtár is a benne levő búzával együtt, s a Kenessey alumnium főzőháza.

A város szekerei utcánkint járkáltak, s azokon a rabok a döglött kutyákat, macskákat, disznókat, s megsült aprómarhákat takarították; s mivel mindenütt pusztaság volt, a csorda a városra sok ideig be nem hajthatott. Ily szörnyű tűzben ember halál csak egy volt. Debreczenen kívül, a homok dombokon nagy seregben gyültek össze a gólyák, melyek messziről juh-nyájnak látszottak. E gólyák sem eledelt nem kerestek, sem nem repdestek, hanem fejeiket lecsüggesztve állottak, kétségkívül a tűzben veszett fészkeiket, fiaikat gyászolák. Mindent elkövetett a városi előljáróság — noha siker nélkül — hogy e szándékos gyújtás okozóját kitudhassa. A kormány és szomszéd megyék által minden lehető intézkedések megtétek Debreczen felsegélésére és épülhetésére. Alamizsnát mind a közellevő helységek, mind a messzebb levő városok (mint Pozson is) küldöttek a szerencsétlen város részére. E tűzvész okozta szerencsétlenség indította a város közönségét, hogy a háztetők cseréppeli fedetését nagyobb mérvben kezdjék meg; hozatván Szebenből az akkor ott állomásozó tűzér őrnagy Péchy Mihály ajánlatára szakértő mestereket, kik itt a cserépvetés mesterségét meghonosították; s alapítói lettek a kokaslói és szikgáti cserépvető intézeteknek.

Az 1802-dik évi tűzvész pusztításait még ki se pihenheté e város, már is 1811-dik év ápril 3-kán a czeglédutczai sáncz alján, délben 12 óraker ujjra tűz támadván, az egész Szent-Anna és Vargautcza a piárista atyák lakával s templomával és a ferenczrendiek kolostorával együtt, ezenkívül Váradutcza mind a két oldalon a fehérló vendégfogadóig, a miklósutczai sánczalja kívül belől mind a két szegény-ápoldával, Miklósutczának nagyrészével együtt megégett. Ápril

TÁRCZA.

A rózsza legendája.

Gyönyörködni egy szép rózsában, s annak illatát élvezni, minden ember előtt kedves; s nincs hely a világon, hol ne virítana emez, a mi gyönyörködésünkre teremtett virág. Látjuk ezt Borneo közelében, s Parthenon romjainál, Kamtschatkától Bengáliáig, Hudson öböl táján, s Mexico hegyein, Cairotól a Jóremény fokáig. Egyformán ékíti a kunyhót és palotát, leveleit Uroapkor tapossuk, s a gyermekek azt felfujva, homlokunkon pukkangatják el.

A zsidók koronát csináltak abból, s ünnepélyeknél, a főpap homlokát díszíté az, midőn a templomba lépett.

Midőn Saba királyné meglátogatta Salamont. különböző eszközöket használt, hogy meggyőzze nem csak bölcsességéről, de szelleméről is. Egy napon, a királytól némi távolságra két rózsát helyezett el, melyek egyike készített, de annyira hű volt, hogy a királynő kétkedett Salamonban, ha vajjon eltalálja-e az, hogy melyik a természetes. A fejedelem egy méhet hozatott, mely a természetes virágra szállott, s közeledés nélkül meghatározható a kérdezett virágot.

A zsidóknál minden férj és nő, rózsza-, mirtus, vagy olajkoronát hordott.

A hitregetan sajátos eredetet tulajdonít a rózsának. Midőn Pallas kilépett Jupiter agyából az egekbe, a föld először termé a rózsát. Kezdetben fehér volt ez, s a hitregetan szerint, biborszínét egy körülménynek köszönheti, melyre nézve a költők különböző véleményben vannak. Adonis, nagy vadász levén, egy vadkan által leveretett, s a dühös állat rárohant és halálosan megsebesíté; a vér, mely ennek sebéből kiömlött, egy rózsára hullott, mely addig fehér volt, de azután örökre megpirosodott. Mások szerint Vénus ki Adonist pártfogolta, hallván ennek segélykiáltásait, a tövisen s bokrokon át hozzá sietett, s mert lábát megsebzé, vére e virágra hullott. E körülmények kétségkívül nem épen szükségesek arra hogy a rózsza a szépség istennőjének legyen szentelve. Más szerzők azt mondják, hogy egy az Olympus hegyen tartott ünnepélynél, Amor szárnyával feldöntött egy nektáros serleget, melynek balzsamos tartalma a még fehér rózsákra ömlött, s azoknak illatot és színt adott.

A hitregetan beszéli azt is, hogy Amor, a némaság istenének, Harpocratesnek ajándékol adott egy rózsát, melyet addig nem is ismertek, s pedig azon czélból, hogy ne fedezze fel a kis isten némely pajkosságait. Innen jó azon szokás, hogy a termék tetőzetére, hol a család egybe szokott gyűlni, rózsát függesztenek, azon czélból, hogy a rózsza által jelképezett hallgatás mindenkire biztosítékul szolgáljon. — Rózsza alatt vagyunk — sub rosa, — volt a példabeszéd, — mely annyit jelentett, hogy szabadon és tartózkodás nélkül beszélhetünk

Vénus és Amor, rózsával koszoruzva jelentek meg. Hasonló korona ékíti Florát, a viágok istennőjét Comust, az ünnepélyeknél elnöklő istent.

Agláé, a legifjabb Gracia, kezében rózsabimbóval festetett, mely az ifjuság és szépség jelképe volt.

A Gráciának a Musák és Bachus tiszteletjelül szintén rózsát kaptak; az oltárokat, Penatesek (házi istenek) helyét rózsával koszoruzák meg. Minden virágok között ez volt az, melyet legnagyobb menységben ajánlottak az isteneknek, bárha mindenkinek volt is saját virága.

A nappal első órája, rózsával hinté be Aurora utjait, ki atyjának a Napnak láttára, öröm könyeket hullatott e virágokra; a régi költők így magyarázák a harmat eredetét, melyet mi reggelenként csilogni, rezgeni látunk a rózsákon. E virág az, mely mindig először jelzi a nappal első óráját; harmatban fürödven, a gyermeki kegyelet jelképe lett.

A hét bölcs vendégségén Solon így szólott:

— Az istenek csak két dolgot teremtettek tökéletesnek: a nőt és a rózsát!

A Békét midőn festék, kezébe rózsatövist és olaj ágat adnak; és Krato muzsa, mely a lyrai költészet feje, rózsza és myrtus koszorúval van megkoronázva.

A keresztény-ég feltűntével, más eredetet tulajdonítottak a rózsának; s mint egy példáját a keresztény jelképek végtelen fenségének, elmondjuk e legendát is. Hajdanában egy betlehemi szűz, hamisan vádoltatva, máglyára ítéltetett. Ő imázni kezdett az urhoz, kérvén, hogy segítse őt, feltéve, ha nem bűnös az ellene felhozott vétekben. A tűz hirtelen kialudt; az égő fadarabok piros rózsává, a még meg nem gyúlt fák pedig, virággal borított fehér rózsafává változtak. Ezek voltak, az első rózsafák, az első piros fehér rózsák, melyeket valaha láttak. Ez idő óta a rózsza, a vértanuk virága lön.

— A rózsza volt az, — mondja a legenda, mely Roncevaux sík-ágán kihajtott, hol Rolland és tizenkét társának vére festé meg a földet.

A rózsákat a legtávolabb korszakban is megtaláljuk, mint az ifjuság jelképét. Szent Dominika, mint a tisztaság jelképét ismeré el, midőn az olvasókhöz használta, egyenesen Mária tiszteletére.

Az imák rózsza alakjában levének jelképezve. Beszéli egy szolga történetét, ki urának több holmiját vive, kocsijával az erdőn kellett átmennie, hol tolvajok várták őt, hogy megrabolják. Belépve az erdőbe, eszébe jutott, hogy e napon még nem mondá el az ave mariát, s a mint letérdelt ezt tenni, a szent Anya megjelent, fejére koszorút tett, s minden ave szónál egy rózsát fűzött koszorújába, mely oly fényes lett, hogy az egész erdőt megvilágítá. A jó ember mit sem tudott fejkéről; de a tolvajok, észrevéve e látmányt, szabadon bocsáták őt.

Bármily legyen is a rózsza eredete az igen régi. Homér említi a rózsza olajat; Herodot mondja, hogy Midás, Gordius fiának kertjében volt hatvan levelű rózsza, mely magától nőtt, s valamennyi virágnál kellemesb illattal birt.

Anacreon és Sapho, mindketten írtak ódát a rózsához, s ez utóbbi, szemrehányván egy nőnek ügyetlen és piszkos arcját, mondá: — Nem, Pieri rózsái soha sem fogják ékiteni kebledet!

A régiek rózsza fogyasztása igen nagy lehetett. Templomok, papok, áldozatok, minden közünnepélynél rózsafüzérekkel voltak diszítve. Házasságoknál, Hymen szobrát, s az új pár fejét rózsák ékiték. Ünnepeleknél rózsakoszorút hordtak, s az asztalokat rózsalevéllal hinték be, valamint a terem küszöbét is.

A fényezés növekedtével némely Sybariták rózsaleveleken feküdtek, s volt

egy közöttök, Smindride, ki panaszkodott, hogy egyik rózsalevél ránkza miatt nem tudott aludni. Ez volt az, ki Aristippus bölcs előtt rózsát szagolva mondá:

— Átkozottak legyenek azok, kik rossz hirbe hozták e kellemes érzést.

A régiek, nem elégvén meg közönnepélyeknél használni a rózsát, bevitték azt a szomorteljes alkalmakhoz is. Halottjaik hamvai közé rózsaleveleket vegyítettek, s így helyezék el azt az urnába; s a halált, egy egy hervadt rózsza jelképezte.

A rómaiak nem kevésbé szerették a rózsát, mint a görögök. Plinius mondja, hogy Labur földje mindenü' elterjeszté azt, mert ha nyugodni hagyák, magától termett vad rózsákat, melyeknek erősb illata volt, mint a nemesbitetteknek. És ő végtelen gyógyerőt tulajdonított nekik; például szerinte hasznos volt a veszettségnél, melyet egy álmában megdühödött anyánál kísérlettek meg, ki gyermekét megharapta; és a vad rózsza gyökere megmentette a gyermeket, miért is K u t y a r ó z s á n a k nevezték azt el

Midőn Plinius az ő „Természet rajzát“ megírta, Rómában már több rózsafajt ismertek; beszél ő prémesi és campani rózsákról; említi a cyreneit, mely tövises volt, s legnagyobb illattal birt. Kevésbé kedvelték a corei rózsákat, melyek nem voltak annyira illatosak és színesek.

Cesar idejében mondák, hogy a száz levelű rózsza nem igen volt illatos, s ezért csak fejdíszül használták. E fejdíszek, melyek leírását Pliniusnak köszönhetjük, nem olyan koszorúk voltak, minőket napjainkban — használnak. A virágokat úgy köték egybe, hogy azok a fő tetejét is fedék, s hasonlítottak a mai koronákhoz. Ez alak magyarázza meg azt, mit Plinius mond, hogy Rómában a divat azt követelé, hogy a fővegek pusztán rózsából legyenek, s hogy e divat annyira esztelen volt, miként számba sem vették az embert, ha fővege nem friss rózsalevekből volt varrva. Említi még Plinius, hogy e rózsaleveleket selyem, arany és ezüst szalagra varrták, mely aztán hátul csüngött alá. Egy ünnepélynél háromszor is váltottak ily főveget, állítván, hogy a friss rózsalevelek üditik a főt s eloszlatják a bor erejét; de aztán oly sok rózsalevelet szórtak el termőkben, hogy ezeknek illata nem kevésbé volt kábitó, mint maga a bor. A rómaiknál szokás volt még az, hogy midőn a falernói, vagy syracusai borral telt serleget bevitték, rózsalevelet hintettek a bor tetejére.

Verres, midőn Siciliát beutazá, rózsaleveleken feküdt gyalog hintójában, s midőn aztán Cicero vád alá helyezte, ezt is szemére veté neki.

A haldokló Marcus-Antonius azt kérte Cleopatrától, hogy sirjánál rózsaillatot terjeszsen, és azt rózsával ültesse be.

A koronás szörny, Heliogobalus, iszonyu emléket kötött a természet legszebb teremtményei egyikéhez. Nagyszámu férfiakat és nőket gyűjtven egy terembe, kik az ő nemtelen pajtásainak ismerősei voltak, rózsalevelekből esőt rögtönöztetett rájuk, mely csak akkor szűnt meg, midőn a szerencsétlenek, husz szekérnyi rózsalevél alatt megfuladtak.

(Vége köv.)

— **A harcztér.** A keleti háboru szinterének középpontja a Fekete-tenger. Ennek nyugoti és délkeleti részein állanak szemközt az ellenséges hadseregek; a török hajóhad a Duna és Fekete-tenger parti városokat bombázza. Az európai harcztért a Duna uralja az orosz ellen, az ázsiait pedig a Kaukaszus uralja a török ellen, s az orosz hadseregnek főképp itt kell támadólag fellépni, nehogy a

törökök nyomuljanak be a Kaukaszus bércei közé, hogy így a csak nemrég orosz iga alá hajtott cserkeszek fellázadása elterjedjen.

A harcztér az A l-D un á n a természet és az emberi kéz által hatalmasan meg van erősítve. A Duna torkolata, hol a folyam több ágra szakad, az ugynevezett Dobrudzsa nevű félsziget, — merő posvány egész Szilisztriáig. A Dobrudzsában egyetlen egy országút van, melyen útegeket is lehet szállítani; nyáron iható víz nélküli sivatag; mértföldekre alig találni egyebet piszkos pocsolóknál, melyek vizét csak az ott született nomád tatárok birják meginni. 1854-ben Espinatte tábornok dúsan felszerelt hadtestéből alig pár hét alatt huszezer, Algiriából érkezett, edzett katona lett az egészségtelen viszonyok áldozata, a kholera, a mocsárláz annyira tönkretette a hadtestet, hogy a lehető legszomorítóbb látványt nyújtotta. Pedig e hadtestet néhány ezer dobrudzsai tatár vezette. Egy benyomuló orosz hadtestnek a fanatizált mohamedán tatárokkal is meggyülhet a baja; ezek szárazság idején felgyujthatják a Dobrudza füveit, feltölthetik az ivóhelyekül szolgáló pocsolókat. Erről az oldalról is akar az orosz támadni.

A „déli hadsereg“ előreláthatólag Szilisztria és Viddin közt fogja az átmenetelt forcirozni, nevezetesen Oltenicza-Tuturkainál, Sistovánál s Rahova és Csetatea mellett. — A Duna partja a bolgárországi oldalon jobbra hegyes és igen alkalmas nehéz útegek felállítására, melyek az oroszoknak nagyon megnehezithetik az átkelést.

A törököknek a Dunán tizenhat, jobbra pánczélos gőzösük is van, melyek huszonnégy fontos vontcsövű Krupp-féle ágyukkal vannak felszerelve, míg az oroszoknak ott egyetlen egy ilyen hajójuk sincs. E hajók egész a magyar határig járhatnak a Dunán és az orosz hadi hidakat nagyon veszélyeztetik.

Ezen monitorok ellenében az oroszoknak csak egy eszközük van: ott, hol hidat akarnak verni, torpedókat sülyeszthetnek a folyamba, a mennyiben ezt a bolgárországi sziklás partokon felállított ágyuk megengedik. A török monitorok és orosz torpedók közt azután veszélyes, érdekes harc fejlődhetik, minőt Európa még nem látott. Ha az oroszoknak nem sikerül a monitorokat ártalmatlanná tenni, visszavonulási útjuk, hadműveleti vonaluk folyvást veszedelemben forog.

A Duna szélessége a török-oláh határon 200 és 700 öl közt változik. Ez utóbbi szélességgel bir a folyó Brailánál, hol csak egy mederben folyik. Az egész határ mentén gyakori a folyóban a kisebb-nagyobb sziget, mely magas, sűrű náddal, a nagyobbak szálas erdővel vannak benöve. Oly pontok, hol a Duna csak egy mederben folyik, s a partok a hidverést védelmezik, igen ritkák, s ezek védve vannak a török parton felállított erősségek által. A folyam mélysége alacsony vizállásnál átlag több 8 lábnál, Brailánál már 12 láb, s a torkolatnál 13—18 láb.

A folyam lassu folyása megkönnyíti a hidverést, a partok azonban a török oldalon sokkal magasabbak, mi a balpartról átkelést rendkívül megnehezitheti, így pl. Ruscsuktól Brailáig az oláh part 24—30 öl magas a víz színe felett; míg a török oldalon 70—80 öl.

A Duna mentében a törökök főbb várai: a Dobrudzsában a megerősített Tulcsa és Izakcsi, melyek a mocsáros terület és a Duna hajlása által válnak erős védelmi ponttá. Szilisztria, Ruscsuk a Dunánál, alább a tengerparton Várna s ettől nyugatra Sumla képezik a várnégyszöget. A Duna szélső vára Szerbia felől Viddin. Viddin és Ruscsuk közt több parti erőd van még, ilyen Nikápoly és Sistova.

Az orosz sereg feladatát nagyon megkönnyítette, hogy az oláh földön akadály-

talánul mehetett a Dunához, megszállhatta Galaczt, Gyurgyevot, Brailát s a Duna és Szereth összefolyásánál Barbosit, melynél vasuti hid megy át a Szerethen.

A kaukazusi harctéren a török védelmi vonal fő pontjai: B a t u m, K a r s és E r z e r u m. Ezek közt legelső Kars, melyet Kmetty tábornok hősiessége védelme oly ismertté tett a krimi hadjárat alatt.

Kars vára Török-Arméniában egy tágas fensikon fekszik, a Kars-Tsair folyó mentén, mely utóbbi körülbelül 200 lépés szélességű s nagy eséssel bír. 24 mértöldnyi távolságra van Erzerumtól észak-keletre, és csak nyolcz mérföld választja el az orosz határállomástól Alexandropoltól. Kars vára, a Nouri hadosztály főhadiszállása, mindössze csak 20,000 lakosa van. A vár, mely a stratégiai tekintetben oly fontos, Erzerum fő védbástyáját képezi, s Kis-Ázsia kulcsának tekintetik, szabálytalan alakú, kettős kőbástyával s vízzel tel árkokkal van körülvéve. Észak-nyugatra az Ak-Dághon, mintegy 80 méter magasságú meredek szirten, az Arkenich erőd fekszik, melyről az egész vidék belátható, s melyhez rohammal hozzáférni nem lehet. — Ebben van legnagyobb része a löszereknek elhelyezve, s ez erősség 18 darab 23 centiméteres, 12 darab 15 centiméteres és 68 darab 12, 18 és 24 centiméteres. összesen tehát 98 darab ágyuval van felszerelve. Karstól északra és nyugatra körülbelül 150 méterrel a fensik felett az ugynevezett Inglis-Tabia és M a d s a r - T a b i a (nevüket építőitől az angoloktól és magyaroktól vették), emelkedik. E két mű emeli tulajdonképen Karsot az elsőrangú erődítvények sorába.

E pont már a múlt hóban s egész sor oldalról egymást kölcsönösen védő előművel volt ellátva; az előretolt erődből pedig 58 Krupp-féle ágyuval, 57 régi ágyuval és 11 táborig üteggel voltak felszerelve és földalatti árkokkal és fedett folyosókkal állanak egymással összeköttetésben. Ez erődítvény főpontját azonban maga a város képezi, melyet a jobb oldalon két nehéz üteg, baloldalon pedig a Kupru-Tabia hidfőn felállított üteg védelmez. Kars mindössze 289 védelmi, 314 lakó, és 276 raktárkamrával bír, és 289 vár- és 66 táborig üteggel van megvédve. A helyőrség a Hassan, Hussein Sabni és Achmed pasák dandáraiból áll.

Az első harcok B a t u m körül kezdődtek meg. Batum tengerparti város Trapezunt kis-ázsiai török pasalikban, a Fekete-tenger keleti partjának legjobb kikötője mellett. E kikötő 1859-ben szabad kikötővé tétetett, s jelentőséggel bír a vidék forgalmára nézve. Batum főhelye egy kerületnek, mintegy 900 házzal s harmadfél ezer lakossal. A part mocsárai, s a nyári hőség egészségtelenné teszik e helyet, úgy hogy jun. szept. hónapokban a kereskedők egészen elvonulnak onnan. Kivitele bőrből, viaszból, mézből s főleg hajó-épületből áll, melyet a szomszéd hegyek erdősegei nagy mennyiségben szolgáltatnak. A főbeviteli cikkek: só, orosz vas, német acél, gyapju a Krimből, angol gyapotszövetek s török kézművek. A helységet a hajdankorban Bataysnak, a byzantiaknál Bathonnak nevezték, az Akampsis — most Thoruk folyó torkolatánál.

H a j ó h a d tekintetében a török nagy előnyben van a muszka hatalom felett. A legutóbbi háboru óta a Fekete-tengeren hatalmas hajóhadat létesített, mely 130 hajóból áll, 641 ágyuval 28.000 főnyi legénységgel. Az oroszok ellenben oly csekély tengeri haderővel rendelkeznek a Fekete-tengeren, hogy saját kikötőik védelmére kell szorítkoznok; az előbbi háborukban Bolgárországba benyomult hadseregeiket a tenger felől élelmezheték; erről most le kell mondaniok. Legfeljebb azt tehetik, hogy egyes hadihajóik titkon tengerre mennek és ráütnek a török szállító hajókra. De van Oroszországnak a keleti tengeren jelentékeny hajóhada, mely 29 pán-

czélos hajó, 86 gőzösből áll, ezek 561 ágyuval vannak felszerelve, legénységük száma megüti a 20,000 embert. Ha Oroszország csak 12—15 nagy pánczélos hajó védelme alatt 10—15 ezer főnyi válogatott szárazföldi sereget a Sundon és a gibraltári szoroson át a közép-tengerre juttathatna, nagy veszéllyel fenyegetné Törökország kisázsiai, albániai, ruméliai partjait; Törökországot szárazföldi és tengeri haderejének szétforgácsolására kényszeritené. De Anglia ott áll Gibraltárnál.

„Pol. U.“

Hogy áll a nagy világ?

— Európa államisági viszonyai és magas politikája, I. Napoleon mindenható uralmának leáldozása óta, soha sem állottak olyan „chaos-szerűleg“, mint jelenleg. Ez idő szerint az orosz udvar és kormány uralkodik egész Európa helyzete felett.

A muszka világhatalmi telhetetlensége **ápril 24-én** keltezett hadi maníphestumával megindította a már régóta előkészített háborút Törökország ellen Európában és Ázsiában; és a muszka izgatás és a harczyi téreknek kiterjesztése, — főleg hazánkra vonatkozólag, — mindinkább nagyobb mérveket ölt.

Az orosz seregek a Duna egész vonalán végig vannak már elhelyezkedve; s a sánczokat a nehéz ágyuk elhelyezése végett a Duna partján több átkelési helyen gyorsan csinálják, hogy így az azokból működő ágyuk hatályos védelme alatt az orosz hadtestek több ponton átkelhessenek a Dunán. — Egyébiránt az európai orosz hadsereg felvonulása már egy hónap óta tart, a nélkül hogy a törökök ellen valami sikert vívott volna ki.

Az orosz urak Romániával most már kényök-kedvük szerint rendelkeznek; és így ez idő szerint tényleg a Duna medre képezi Oroszország déli határvonalát.

Valósággal bámulatos azon bamba együgyűség, a melylyel Romania és Szerbia az orosz jármót magukra füzni törekednek: az eddigi, inkább csak névlegesen létezett török souzerainitas helyett; és a melylyel a szerb, bolgár, bosznia, sőt még a horvát népfajok is feltétlenül orosz alattvalóvá lehetés végett egész önfeláldozással az oroszok uralma terjedésére dolgoznak már éveken át.

Európának teritorialis és birodalmi viszonyai: hogy az orosz-török háboru esélyei által hova s mivé fognak fejlődhetni s átváltozni, azt ugyan senki sem képes még csak gyanítani is.

Az ázsiai harcztéren a harczyi összeütközések, már május 9-én Kars és 11-én Batum közelében megkezdődtek; és azok ezideig leginkább a törökök előnyére ütöttek ki.

Az angol parlamentben Gladstone s pártja nagymérvű vitát kezdettek május 7-én az orosz-török kérdés felett; e vita egész május 14-kéig eltartott; ekkor 354 szavazat 223 ellen elvetette Gladstone indítványát, s teljesen szabadkezett engedett a miniszteriumnak.

Nagyon meglepte a világot, az hogy Mac-Mahon elnök rögtönzött rosszaló megtámadása következtében május 16-án a Jules Simon féle francia miniszterium beadta lemondását, s helyére már Broglie-Fourtou miniszterium lépett, a mely a parlament többségével épen ellentétes politikai elveken van, s így azzal határozottan szakított is már.

Ezek szerint úgy látszik: hogy az európai chaos folyvást öregbedik.

— Az angol parlament elé e napokban terjesztett irományok elrémítõ adatokat közölnek, a legujabb idõkbõl, azon sajtáságos keresztényi szeretetrõl, melyel az orosz kormány szokott elbánni a görög orthodox állami egyházhoz nem tartozó keresztényekkel. Ezen irományok az 1871. szept. havától 1876. november haváig terjedõ idõszakra vonatkoznak.

Az elsõ okmányban, mely 1871. szept. 21-érõl szól, Mansfield ezredes, a varsói angol fõconsul, közli azon császári rendeletet, mely szerint a más hitû egyházak a szent zsinatnak, vagyis a görög orthodox egyházi fõtanácsnak lesznek alárendelve. Ezen intézkedés célja nyilván az volt, hogy az egyesült, vagyis a római katolika egyházzal uniált görögök az orosz ó-hitû egyházba kényszeríttessenek. A kegyetlenség és erõszak, melylyel a kormány e rendszabálya, annak utasításai szerint végrehajtatott és melylyel a cél részben el is éretett, valóban hallatlan. 1872. november 23-án Mansfield fõconsul jelenti Granville earlnek az orosz kormány által a görög-egyesültek iránt újabban kibocsátott rendeleteket. Ezek szerint „erélylyel“ folytatandók az egyesült egyházban a „reformok“ és a görög ritus behozatala; az ellenállás „vas kézzel“ elfojtandó és annak indítói szigoruan sujtassanak; jó hajlamú papok netaláni vagyonbeli károsulásért kárpóltatassanak, ellenálló papok pedig számüzettessenek. A fõconsul azt jelenti továbbá, hogy egy „inquisitio-bizottság“ rendeltetett el Siedlcében.

A következõ évekrõl igen gazdag a jelentések sora, melyek vérontásokról, emberek pusztításáról és a parasztok kinzásáról szólnak. Myncziewiczben a parasztok erõvel védték templomukat, végre azonban a tulerõ által leverettek. Fel-szólitották õket, hogy irjanak alá egy áttérési nyilatkozatot, és midõn vonakodtak, minden férfirra a kozákkorbácssal 50, minden nõre 25 és mindegyik gyermekre, nem- és korra való különbség nélkül 10 csapást mértek. Egy nõ, ki a többinél macsabbnak mutatkozott, 100-nál is több csapást kapott. Hasonló kegyetlenségeket más helyekrõl is jelentenek.

1874. márczius 7-rõl Mansfield fõconsul jelenti, hogy a mészárlások (massacres) egyre tartanak. A kormány embereit, a maga creaturáit mindenfelé papoknak teszi meg, a nép azonban kerüli õket és isteni szolgálatukat. A parasztok halottaikat éjjel titokban temetik el és kijelentik, hogy sem esketést, sem keresztelést nem fognak tartani. Sokan az erdõkbe menekülnek; a kozákok pedig parancsot kaptak, hogy gázolják le õket. Tömeges áttéréseket kinzások által erõszakoltak ki és az ellenszegülõk Szibériába számüzettek, vagy addig korbácsoltattak, mig katonai orvosok kijelentették, hogy ha tovább verik, veszélyben van az életök. Azután félig befagyott folyón erõszakkal keresztül hajtattak, melyben derékig értek vízbe, és végül katonasorok közt a templomba hajtattak. Hasonló eszközök által 40 év elõtt Litvániában több, mint egy millió görög-katolikus az orthodox hitre térítettett.

Az utolsó jelentés 1876-ból való, melyben Webster chersoni consul jelenti, hogy oda 600 egyén, mind csupa házas ember, kik családjaiktól erõszakosan elszakítottak, megérkezett. Igen keményen bántak velök és kőapritásra alkalmaztattak. A családok, gyermekek és asszonyok otthon maradtak és kozákokat szállásoltak hozzájuk.

Ily kegyetlenségek élbeszélésétõl csak ugy hemzseg az angol parlament elé terjesztett kékkönyv. Kitünik abból, hogy azon zsarnokság, mely a lengyelek és más katolikusok, meg a görög-egyesültek üldözésével évtizedek óta megbélyegezte az orosz kormányt, a legujabb idõkben sem hagyott alább.

— **Párisi osztr. főconsulatus** hivatalos jelentéséből következő érdekes adatokat közölhetünk az 1878-ki párisi közkiállítás ügyére vonatkozólag. A törvényhozó testület és a Senatus által megszavazott költségvetés összesen 35.313,000 francot tesz. Ebből :

A kiállítási épületre a Marsmezőn	18.000,000	franc.
A kiáll. épületre a Trocadoron	3.220,000	"
Földmunkákra, kerítésekre stb.	1.170,000	"
Vizesésekre, szökőkutakra és kertekre	3.260,000	"
Mozdító erőre a gépek számára	1.500,000	"
Vizre és légszeszre	950,000	"
Érmekre	1.500,000	"
Ünnepélyekre	500,000	"
Élő állatok kiállítására	300,000	"
Szépművészeti kiállításra	100,000	"
Irodára, kezelésre, díjazásokra stb.	1.813,000	"
Előre nemlátható költségekre	1.000,000	"

lesz fordítandó: 35.313,000 franc.

A munkálatok nagyobb részére (20 millió franc értéken túl) különféle vállalkozókkal már febr. hó 15-én megvoltak állapítva a szerződések. A földmunkálatok haladnak és még május hó folyamában tökéletesen készen lesznek, úgy hogy a vasconstructio készítése egyaránt haladván, az egész 28 hectárnyi területet fedő épület elkészítése a kitűzött határnapra biztosítva van. A Trocadoron elhelyezendő két nagy csarnok felállítása szintén halad, úgy hogy azok július 10-kéig készek lesznek. A kiállítási területen jelenleg 2250 munkás van alkalmazva.

— Az orosz czár fizetése naponta 50,000 frt, a török császáré 36,000, az osztrák császáré 20,000, a német császáré 16,400, az olasz királyé 12,880, az angol királynéé 13,440, a belga királyé 3,286, a francia köztársaság elnökéé 1,000, és az amerikai államok elnökéé csak 264 frt.

— Nagy emberek, nagy korral. Első helyen áll a német császár, ez 80 éves mult. Utána következik Thiers, ki nála csak 25 nappal ifjabb. Górcsakoff 79 éves, Disraeli 72, s Gladstone 62 évvel, Bismarck 62 éves, kortársa lord Granville. A francia köztársaság elnöke 69 év felé jár. Hirneves írók közt: Viktor Hugó 75 éves, Carlyle 81, Tennyson 67, Longfellow 71 éves. Az egyházi nagyságok közt kimagaslik a pápa 85 évvel, Dupanloup 75 éves. Garibaldi meghaladta hetvenedik évét. Kossuthunk 75 éves. S mindezen nagy életkort ért emberek még többnyire életerősek, munkabírók s ifju kedélylyel bírnak.

— A Suez csatorna bevétele 1876-ban 30.728,925 frank volt, tehát több mint 75-ben. A csatornát leginkább angol hajók használják.

— Csőd alá került csecsemő, vagy a prokátor világ. 1861-ben született Blenisban, Svájcban egy fiúgyermek. A néhány nappal gyermeke születése előtt meghalt apa 8000 franknyi activ és 2000 frank passiv vagyont hagyott hátra. Mindazonáltal egy év mulva, 1862-ben, a gyermek vagyonbukottnak nyilvánított. Ettől fogva az így kifosztott gyermeknek volt 12 gyámja vagy jogi képviselője, akik 40 pört folytattak érte. Volt 12 ügyvédje, hoztak rá számos birói határozatot, kapott 20 megidézést és körülbelül 30 fizetési meghagyást, 7 felfolyamodás intézettel nevében a kormányhoz s ugyanannyi a kerületi biztoshoz. A törvényyszolga legalább

100-szor kopogtatott ajtaján. S a botrányos ügy még most is azon stadiumban van, mint volt 1862-ben!

— N i z z á b a n Lombardini olasz mérnök észrevette, hogy kedvese Cordani tánczosnő, ki szinte az „Étrangers“ szállodában lakott, mást részesít kegyeiben. Elhatározta, hogy megöli. Fel is hívta magához a harmadik emeletre s ott három lövéssel kivégezte, azután az ablak párkányára ugrott s jobb fülébe golyót menesztett és mint holt esett le egy szépen viruló narancsfára.

Körültekintés a hazában.

— Ápril hó végén és május hó elején rendkívül mozgalmas élet uralkodott Budapesten. — Ápril hó végén Tahir beyt várták oda a Corvinákkal; május elején pedig a török fiatalság küldöttsége Temesváron és Szegeden át csakugyan megérkezett Pestre.

E küldöttség 15 egyénből állott; ápril 26-án indult el Ruscsukból, 27-én érkezett Baziásra s 29-én vasárnap délben Budapestre; és 6 napig tartózkodott a fővárosban; mialatt mindenféle ünnepélyekkel halmoztatott el.

A török küldöttség május 5-én hagyta el Budapestet és Velenczén s Brindisin át utazott hazájába.

— Az országgyűlés május 17-én oszlott szét: a keleti események, de főleg az oroszok megbizhatlanul túlterjeszkedő hadműveletei miatt erősen lehangolt kedélyállapotban. — A szünetelés június 10-ig tart.

A kiegyezkedési törvényjavaslatok felett ugyan a szünet alatt is fognak a tanácskozássok folyni; azonban ez időszerint az egyezkedési törvényjavaslatok nagyon elvesztették a keleti események beláthatlan következményei miatt nagy horderejűségük jelentőségét: minthogy az orosz-török háboru eredményeitől függenek a jelenlegi nemzetközi állapotokra nézve, a lét s nem-lét és a fenállás vagy elenyésztés kérdései.

— Bécs, ápril 23. déli 1 óra. Andrássy tegnap délután meglátogatta Aleko pasát, a bécsi török követet és találkozott Tahir beyjel. Ekkor határozott el, hogy a Corvinák átadatnak Andrássynak, illetőleg báró Wenckheimak; Tahir nem jön Budapestre. A magyar küldöttségi tagok ma délután, a gyorsvonattal, utaznak el Budapestre. A Corvinák uj kötésben vannak, a török és magyar czimerrel, valamint a szultánnak a budapesti egyetemhez szóló dedicatiójával ellátva.

— A képviselőház ülésében ápril 23-án Tisza Kálmán miniszterelnök a következő törvényjavaslatokat és vonatkozó okmányokat mutatta be: a magyar korona országai és ő Felsege többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről szóló törvényjavaslatot; továbbá a magyar korona országainak és ő Felsege többi királyságainak és országainak kormányai közt a részvénytársaságok, biztosító társaságok és közkereseti iparszövetkezetek kölcsönös bebocsájtása iránt létrejött egyezményekről szóló törvényjavaslatot; mindkettőt a kellő indokolással. Ezeken kívül ide vonatkozólag a ház asztalára letette a Magyarország áru forgalmáról a külfölddel szóló kimutatásokat, valamint a részletes forgalmi kimutatásokat; végül egy az osztrák-magyar vámpolitikáról már nyomtatásban is megjelent könyvet. — Továbbá beterjeszté az osztrák-magyar banktársulat létesítéséről és szabadalmáról szóló törvényjavaslatot, a banktársulat alapszabályaiival és indokolással egyetemben; a szabadalmazott osztrák nemzeti bankot cse-

lekvőleg illető 80 millió frt államadósságról szóló törvényjavaslatot az indokolással együtt; a szesz- és czukoradóról szóló törvényjavaslatokat indokolásukkal egyetemben. Végül egy határozati javaslatot az iránt, hogy az 1867. XII. törvény érelmében kiküldendő regnicolaris quótabizottság megválasztassék.

— Budapest, ápril 28. A Corvinák ma estve érkeztek Budapestre. Nicolits, az ő Felsége személye körüli miniszterium küldötte, hozta azokat magával a $\frac{1}{2}$ 6 óraker érkezett bécsi személy vonaton. Az indóházban és környékén nagy közönség gyült egybe. Diszbe öltözött rendőrök foglalták el a bejáratokat. A kormány részéről: megjelent Szász Károly miniszteri tanácsos s Pulszky Ferencz, mint a magyarországi könyvtárak és gyűjtemények felügyelője. A könyveket tartalmazó láda fekete viaszos-vászonba volt takarva, s a kormány küldötte azt a vasuti coupéban hozta. Az egyetemi könyvtár nagy termében történt az átadás, azon jegyzék alapján, mely Savfet pasának az egyetem rectorához intézett leveléhez volt mellékelve.

— Albrecht főherczeg katonai jubileumát ápril 18-án ünnepelték meg Bécsben, s birodalom-szerte mindenütt, a hol katonaság van. A 60 éves főherczeg katonai szolgálatának 50-ik éve tölt be e napon. Csak 13 éves volt, mikor 1830. apr. 18-án az uralkodó ezredesnek nevezte ki; ennek 47 éve, de mivel részt vett három hadjáratban is, s ez a három szolgálati év hadi szokás szerint kétszeresen számíttatván, most a főherczeg félszázados jubileumot ünnepelhet. E napra a monarchia minden katonai osztályától képviselők mentek fel Bécsbe, ezek közt egy szakasz honvéd is, hogy a hadi szemlén jelen legyenek, a minek másnap, 19-én a Schmelzen kellett végbemenni, de a nagy esőzések miatt későbbre maradt. A főbb tisztetek legnagyobb része mind Bécsben gyült össze, s e jubileum alkalmából katonai tanácskozásokra is készültek. A főherczeg természetesen a legnagyobb kitüntetésekben részesült. Külföldi uralkodók is küldtek katonai képviselőket, így az orosz kormány az orosz-litván dzsidas ezred három főtisztjét, minthogy a főherczeg ez ezred tulajdonosa. A czár ezenkívül a maga részéről Mettesevszky herczeg titkos tanácsosát. A katonai ünnepély e hó 18-án délelőtt 10 óraker kezdődött, mikor a főherczegnél az üdvözlő küldöttség megjelent. Jelen volt valamennyi főherczeg, a külföldi küldöttségek, 600-nál több tábornok és törzstiszt, s a miniszterek közül gr. Andrassy Gyula honvéd-tábornoki egyenruhában. Albrecht fhg az ünnepélyben résztvevő közös hadseregbeli, honvédségi és tengerészeti legénységnek magán pénztárából öt napi zsoldot fizetett ki. Az összes küldöttek estére a főherczeghez, más nap délre pedig a királyhoz voltak hivatalosak.

— Szomorú jelensége a mostani idők viszonyainak, hogy a fejedelmegyében a megyeháznál 10 végrehajtó őriztetik hüvösön visszaélések miatt.

— Ausztria-Magyarországon a múlt évben 2016 csödeset állott elő. Ebből Ausztriára esik 1384, Magyarországra 632. Városok szerint volt Bécsben 387. Budapesten 122, Prágában 78, Brünnben 26, Grácban 26, Szgeden 15 stb. volt. Ausztriára esik tehát 1876-ban naponként négy, Magyarországra nem épen kettő.

— A tétényi bakter egy hosszú közleményt küldött a „Székesfejérvár és vidéke” szerkesztőségéhez, az azon lapban említett tétényi tolonczozás igazolásául; melyben azon szomorú dolgot állítja, hogy a budapesti rendőrség boldogot, boldogtalan, haldoklót és beteget pórázra fűz, a becsületes munkakeresőt a csavargóval együtt s kergeti a községek nyakára.

Színház és Irodalom.

— A nemzeti színházról a „P. N.”-ban a következők olvashatók ápril 21-ről kelteze: Különösen nehéz nálunk a dalmü állása, a hol 10 vagy 11 hónapon át egy huzamban tart az operai idény. A világnak alig van oly énekesnője, a ki 11 hónapig egy közönség előtt képes volna nagy eredménnyel énekelni; ezt mutatja a világ minden nagy színháza és nagy énekesnője. A „nagy” énekesnők 3 hónál tovább nem igen énekelnek egy közönség előtt, mert jól tudják azt, hogy a vonzerő, bármily kitünő is legyen az, hamar gyengül.

A vendégzereplés tehát szükséges arra, hogy ha lankadni kezd a szerződött tagok iránt az érdekltség — a mi a 11 havi időköz alatt bizony be-beállhat — akkor egy-egy néhány heti vendégzereplés által új érdekltség keltessék a közönségben.

Egyes hirneves énekesek és énekesnők esetről esetre való felléptetése szükséges továbbá azért, hogy közönségünk ne legyen kénytelen mindenben idegen földön keresni a valóban feltünő jót s kitünőségeket.

Nálunk a vendégzereplésre leginkább szükség van ápril, május, junius havakban, részint mert akkor a téli idény alatt hallott személyzet s újabb dalmüvek már nem vonzanak többé, részint mert akkor kezdődik a bérlet, s ha a színház a tavaszi hónapokra valamely vonzerőt nem állit a közönség elé, bizony nagyon kevesen fognak bérelni.

Egyes kitünőségek felléptetése szükséges augusztus hó végével vagy szeptember elején, mert ekkor a közönség nem igen szokott még színházba járni; továbbá a karácsonyi ünnepek táján; a farsang alatt és husvét táján.

A szeptember, október, november, deczember és február hónapok alatt saját erővel kell dolgozni, s ekkor hozandók színre az új operák.

Ezen vezérfonal szerint igyekezett a jelenlegi intendáns, a mennyire lehetett, beosztani eddig a működést, s elég szerencsével járt el.

Donadio megmentette az 1876-diki telet és a tavaszt, a mely időben a nemz. színház rendkívül érezte a népszínház befolyását. Ó az első 3 próba-fellépés után a brutto egy harmadrészét kapta; miután rendkívül tetszett, az igazgatóság még 12 előadásra szerződtette, a tisztajövedelem felére, s akkor átlagban jutott a művésznőnek egy előadásra 530 frt. Még soha énekesnő nálunk hat hét alatt 15 ízben történt fellépése közben ennyi sikert nem aratott; Donadio első fellépése alkalmával 660 frt volt a jövedelem, senki sem ismerte, és ezen énekesnő a legnagyobb szerénységgel lépett fel. S a jelentéktelen első jövedelem 1600—1850 frtig fokozódott, — utolsó fellépése az árviz napján, a nagy veszély közepette, 1430 frt bruttót hozott. Természetes tehát, hogy ápril—május hónapokra ismét szerződtették 12 előadásra, — s a nevezetes az, hogy a téli 12 félosztalékos s 12 nyári előadás között alig volt különbség; a nyári 12 előadás csak 126 frttal jövedelmezett összesen kevesebbet, mint a 12 téli előadás, noha az utolsó jun. havába esett. Ekkor kötötte Donadioval az igazgatóság a szerződést az 1877-dik évi máj.—jun. havára, ismét 12 előadásra, a régi feltételek alatt, a mire az igazgatóság nagyon is utalva volt, mert a páholy-bérlők mintegy követelték ezt, és pedig jogosan is, mert ki ne gyönyörködnék Donadio k. a. éneke s művészi alakításában? Időközben volt Donadio Merelli impressariónak lekötve az 1876—7-diki téli idényre, s akkor lépett fel négy ízben a karácsonyi ünnepek alatt, s ezen előadások után Merelli 700 frtot követelt

egy előadásért. Az igazgatóság megadta s nem csalódott, mert néhány forint hiányával ugyanannyi maradt a színháznak esténként a bevétele; a mi épen az ünnepek alatt igen jó eredmény.

Ezen időben, mikor már Donadio nálunk énekelt volt, merült fel Gerster, s őt, mint első jelentkező, 350 frtjával nyerte meg a színház apríl havára 1877-re 6 előadásra, miután impressariója Gardini, csak is e hónapot engedhette át. Gerster Etelkaval épen oly szerencsés volt a színház, mint Donadioval.

Massini, Trebelli és Lucca (mind első rendű művész a maga nemében) fellépései csak futólag történnek, hogy a mint fentebb említők, ne Bécsben költse a budapesti ember pénzét, ha valami rendkívülit akar élvezni.

— Salvini Tamás, a kitünő olasz színművész Budapesten négy előadásra hirdetett vendégszereplését, mely Othello, a Vadon fia, Hamlet és a „Polgári halál“ című olasz drámában Corredo szerepét foglalta magában, — újabb négy előadással toldotta meg, Sullivan (vigjáték), Machbet (shakespearei tragoedia), a Gladiator és Jozsue, a tengerpart őse, mely két utóbbi nálunk ismeretlen.

— **A színházi kérdések.** A ki a színészettel s kezelésével csak némileg is ismerős, jól tudhatja azt, hogy egy színtársulatot szervezni, vezetni, azt 7—8 hónapig tartó színidény alatt ki- és együtt tartani tudni, milyen nehéz és sokat kockáztató feladat, főleg ha az igazgatóságot a pajtáskodás tulzó dicsőítése önhitté teszi, vagy a szenvedélyes ellenszenveskedés zavarja s nyomorgatja.

A társadalmi élet egyetlen egy körében sem kell annyi gyengeséggel, hiusággal, szeszélylyel, tulzó önhittséggel stb. viaskodni, mint a színészetenél; a mely bajokat a hirlapírók rendszeren tulzásban járó magasztalásaikkal vagy pedig lerántásaikkal még inkább elmérgesítik.

A hirlapilag feldicsérgetett művészszel alig lehet birni, az magát mindjárt első rangú művésznek képzei és szeszélyessége s követelődzése nem ismer határt.

Ezen rajz ráillik a debreczeni színészetre is. Az intendaturának, tulságosan jóakaró hirlapírói nem mondották meg az igazat; a művész urakra s delnökre mindenféle dicsőiséget ráraktak: így aztán a művészek tulságos követeléseikkel s az intendatura a kiadások aránytalan felfokozásával eltemették közösen az intendaturai kezelést; és azonfelül még mintegy 35,000 forintnyi adósság tisztázását hagyták hátra maguk után.

A városi színháznak 1875-ik évi augusztus hónapban életbe léptetett mostani gondozása s felügyelete három feladatot megvalósítását törekedett elérni:

1-ör: hogy a városi színházi vagyona a folytonos használat mellett is lehetőleg **conserváltassék.**

2-or: a színházi élvezet kellő fentartása mellett, abból a városi pénztárra teher ne három muljon; és

3-or: hogy a vállalkozó színgazgató a közönség kívánalmainak az idők és helyzet viszonyaihoz képest eleget tenni köteles legyen.

Azt merjük hinni: hogy ezen háromféle feladatok mindegyike meglehetősen eléretett; és méginkább eléretett volna, hogy ha a „D. E.“ és „D.“ lapok szerkesztőségei nem a magok pajtáságai, vagy rokon- és ellenszenvei, hanem a városi közönség érdekeihez képest s a színháznak városi közegeivel érintkezve, s ezekkel összhangzásban működtek volna a helybeli színészet ügyének jóakaró tapintatos irányzására és gyámolítására vonatkozólag.

A nevezett két lap 1876-ik év végéig folyvást minden módon csak magasztalta Temesváryt, ennek működését s társulata tagjait; — mignem a „D.“ a folyó év kezdetével megfordult s már egyenesen ellenkezőnek látta főleg Temesváryt s igazgatói működését.

Ilyen eljárással nem lehet a helybeli színészetet életképes állapotban fentartani; és főleg a város színházi közegeinek hatása nagyon meg van nehezítve s fellette kellemetlenné téve; mivel a miatt azt mindenfelől szakadatlanul csak kellemetlenkedések környezik.

Némi tájékoztatás végett azon többféle: „azt mondják“-ra, — a mi a közgyűlésen és társaskörökben fenforgott, akarunk még egy pár felvilágosító észrevételt tenni:

1-ör: Temesváry a mult évben Budára csupán a „Tündér Ilona“ diszleteit, és az „Orpheus“-éből valamit vitt el ládába jól bepakolva, és így nem igaz, hogy minden diszletet elvitt volna. Nagyváradra nem ennyit s nem úgy gondozva szállították át 9 éven keresztül a diszleteket.

2-or: Nem kell azt hinni: hogy az országban lévő többi vidéki szintársulatok, — még a kolozsvárit sem véve ki a 15,000 frtnyi subventio és Korbuly Bogdán ur határtalan bőkezűsége mellett is, — tökéletesebben legyenek szervezve és előadásaik tökéletesebbek legyenek mint a Temesváry társulatáé; a mit eléggé tanusít az, hogy a „Falu rossza,“ „Fatinitza“ stb. egy vidéki szinpadon sem adatott oly hatással, mint Debreczenben.

3-or: A legerősebb akarattal sem igen lehet hazánkban a szinigazgatók és jó színészek közt nagyon válogatni; mert hiszen vidéken csak azon színész marad, a ki nem tud Pestre a nemzeti és népszínházhoz bejutni; és egy magyar szinigazgató sem bír s nem is bírhat annyi vagyonnal, hogy ha nem jár a közönség a színházba, akkor is kitudja tartani 70—80 személyből állani kellett társulatát.

4-er: Az országban saját koczkatatokra magokra hagyva működő szinigazgatók közt egy sem birta oly sokáig kitartani társulatát, mint Temesváry, pedig az, — sok részben hiában fizetett nagy személyzetből állott.

Temesváry elég sok hibát követett ugyan el egyéni tapintatlanságával s önhittségével, de feladatát még sem ejtette el; és az anyagi vesződések legnagyobb részben a nyomoruságos idők és viszonyok kényszerűségeinek következményei.

És az, a kinek alkalma s tere van a közdolgokhoz szólani, soha se téveszsze el szeme elől azon nemes elvet, hogyha javára nem lehet valamely ügynek, legalább ne többletse annak bajait, kellemetlenségeit és nyomorgatásait; ne legyen az ügynek ártalmára.

Mi azt hisszük: hogy úgy a „D. E.“, mint a „D.“ szerkesztőségének tagjai azt ohajtják, hogy a színészet városunkban megtudjon becsületesen élni; — tehát legyenek annak lelkiismeretes védői, pártolói s gyámolítói; és egyuttal támogassák jóakarólag úgy a vállalkozó szinigazgatót, mint a város színházi felügyelőségét közreműködésökkel a tekintetben, hogy a szinügy, — mint az egész közönségnek közös érdeke s élvezete, — életképesen tartassék fen sokszoros feladatának küzdterén.

Akarjuk tehát egyetértve a lehető jót; — ezáltal a szinügy mindenestre nyerni és gyarapodni fog.

— Nagyváradról ápril 19-én írják: Május 12-én kezdi meg a ko-

lozsvár-nagyvárad-i szintársulat előadásait a régi rozzant fabódében, mint-hogy egy új szinkör felállítása tárgyában megindult törekvés még eddig nem vezetett célhoz. A társulat mintegy 60 új darabot fog bemutatni nálunk. (Hiszi ezt a levél írója?) Összesen 120 előadásra nyitott meg a bérlet.

— **Táborszky és Parsch** műkereskedésében Budapesten most jelent meg: „**Török induló**,“ a török ifjak látogatása emlékére. Zongorára szerző T. M. — Ára 60 kr.

— **Fischer Theodor** Kasselből a **harcztéri** térkép 500 darab lenyomatát 25, 1000 db lenyomatát 40 márkért ajánlja.

— **Bécsben Perles Mór** könyvkereskedésében nagy térkép jelent meg a **török-országi európai harcztérrel**, melyet **Kiepert Arnold** rajzolt. Ára feketén: 20 kr, színezve 40 és 80 kr. — Ezen térkép kapható helyben a **Telegdi K. Lajos** könyvkereskedésében.

— Az „**Apolló**“ zeneműfolyóirat legújabb, — a 9-ik száma következő tartalommal jelent meg: 1) „**Kapitány kisasszony**“ keringő, **Genée Richard** dalműve után zongorára szerző **Hölzl Lőrincz**. 2) **Caprice**. **Bella L. Jánostól**. — A zongorázók és énekesek számára igen ajánlható folyóirat előfizetési ára egész évre 6 frt, félévre 3 frt.

— **Megjelent**: az „**Apolló**“ zeneműfolyóiratnak már 10-ik száma is következő tartalommal: 1) **Gányo-nóta**, írta **Feigler Géza** 2) **Martha**, kettős dal **Flotow** dalművéből zongorára átírta **Hölzl Lőrincz**. 3) **Szeretem őt**, polka mazurka **Mosolyi Józseftől**.

— „**POSTAI HETILAP**“ szerkesztője **Toborfy Lajos** Budapestről értesíti lapja olvasóit, — miszerint aggasztó egészségi állapota miatt kényszerült a „**Postai Hetilap**“ további szerkesztésével s kiadásával rögtön felhagyni.

— **Beküldetett**: „**Hall Füdőgyógyhelye**“ felső Ausztriában. „**IBLANY ÉS BÜZENYFORRÁSAI**“ gyógyhatásának és a gyógyhely viszonyainak rövid vázlatja. Közli **Dr. Kátser Simeon**, gyakorló füdőorvos **Hallban**. — E könyv azok számára, a kik ezen híres füdőt használni akarják, minden tekintetben részletes tájékoztatásokat szolgáltat.

— **Kassán Maurer Adolf** könyv-, mű-, hangmű-kereskedésében most jelentek meg:

„**CÉSARINE**.“ Regény, írta **George Sand**, fordította **Rózsaági Antal**. 2 kötet. Ára 2 frt 50 kr.

„**A lélektani tanulmány feltétlenül szükséges a művészetekkel foglalkozóknak**.“ Bölcsészeti értekezés **Bimberg**től. Fordította **Ferenczy József**. — Ára 40 kr.

— **Komáromban** a szinkörben május 5-én **Benke Béla** német színmű- és operette-társulata kezdte meg előadásait.

— „**A székesfehérvári**“ lap írja: Szintársulatunk tagjai között **Pozsonyban** erős jellegű viszálykodás ütött ki, állítólag a ruhatár használatáért fizetendő bér miatt. A viszálykodás elintézése végett, a consortium elnöke **Havranek József** csütörtökön felutazott. Azoknak a színész uraknak, kik ugyis nagyon dédelgetve voltak, kár ám úgy legénykedni, mert kapunk mi azért a borsos fizetésekért más színészeket is.

— **Nyiregyháza**n **Temesváry** szintársulata május 12-én „**Tolonecz**“ című népszínművel kezdte meg az előadásokat; vasárnap „**Kényes Bertók**,“ hétfőn:

„**Herezeg asszony**,“ kedden: „**II. Rákóczy Ferencz**“ adatott. — A nagy pénztelenség miatt csak az első előadáson volt nagyobb közönség. Ha a bérlet-gyűjtés sikerült, akkor talán már megkezdett a bérlet.

Mit csinálnak Debreczenben?

— **A folyvást** uralkodó esős időjárás erősen akadályozza és nagyon hátraveti: a **Telegdi szikszós fürdő épületei** elkészítésének előhaladását, mivel ilyen időjárás mellett rendkívül bajos és szinte lehetetlen az épületi anyagoknak odaszállítását.

— **A debreczeni gazdasági egylet** május 13-án, vasárnap délelőtt, — többizben nem sikerült kísérlet után, — végre megtudta tartani rendes évi közgyűlését. — A felolvasott évi jelentés szerint van az egyletnek: 90 alapító, 37 évdijas, együtt 127 tagja. — Az egylet összes vagyona jelenleg 8779 frtra megyen; az évi kiadás 230 frt körül van. — A titkár azt is jelentette, hogy ő a felföldi nyári nap számosok küldése iránt irván a középponti gazdasági egylet illető közegének, ettől azon utasítást kapta, hogy a végett forduljon a szepesmegyei gazdasági egyletnek egy névszerint megjelelt tagjához. — Végül a tisztujítás tartatott meg s megválasztattak elnökké Dalmy Károly, másodelnökké Jámbor Ferencz; és a választmányok hiányzott tagjai kipótolattak.

— **A városi bizottság rendes közgyűlése** május 11-én tartatott meg; s azon 35 tárgy látatott el. — A polgármesteri jelentés felolvasása után a miniszteri leiratok és törvényhatósági átiratok látattak el.

— **A helybeli bíróságok számára** a város által bérelt szállásoknak 3 évre leendő isméti kibérlése az eddigi feltételek szerint megengedetett.

— Egy bizottság neveztetett ki végett, hogy az adjon véleményt arra nézve a helyszínén tett szemle és eljárás nyomán: hogy mely utak legyenek ország, melyek pedig dülő utak; és a kétféle útnak megcsinálása miként eszközöltessék. — Ezen bizottság gyakorlatias körülményétől s intézkedésétől függ nagyrésztben az, hogy a város határán ujonan felfogott nagyszámú ország és dülő utak járhatókká tétessenek.

— **Minthogy senki sem vállalkozik** a sokféle nyommasztó viszonyok közt városunkban nagyobbserü szállodát építeni, a város azon kényszerűségben van, hogy a **Bika szálloda** hátulsó részét, az udvar közepén ebédlővel és táncsteremmel kénytelen felépíttetni, minthogy az a remény, hogy főleg a táncsterem és mellék helyiségei adhatnak legbiztosabban jövedelmet. — Az építés költségei mintegy 100,000 frtra vannak számítva. — Valóságos feneketlen s jövedelmetlen ó-kút a városra nézve az a fogadó tartás és építtetés; s e kényszerűség a városi pénztárnak évtizedeken át sok sárba vágott kiadásába került már s fog még kerülni.

— **Helyben hagyatott:** hogy czepléd- és szent-annautczák szekérútja ki-burkoitassék.

— Olvastatott a **szinügyi bizottmány**nak a következő jelentése:

— **Tekintetes Tanács!** A 2673./1877. szám alatti tanácsi végzés tartalmához képest a szinügyi bizottság a következő jelentést terjeszti a t. Tanács elé a város tulajdonát tevő színház kezelésére vállalkozott Temesváry Lajos szinigazgató ur eddigi működéséről:

Temesváry Lajos szinigazgatóval a színház kezelése iránt 1875-ik évi szept.

8-án köttetett meg a szerződés; s ő az első szinidényt azon hó 18-án megnyitotta és azt 1876-ik évi május 15-én rekesztette be.

Azon szinidény alatt társulata elég jól volt szervezve; s úgy a drámai, mint az operai és operette szakokat és szerepköröket országosan ismert jó erők töltötték be; és azt mondhatni, hogy azon szinidény lefolyása úgy művészeti, mint pénzügyi tekintetben, az országos és helyi állapotokhoz képest kielégítőnek vala tekinthető.

A vállalkozó szinigazgató az 18^{6/7}-ki szinidényt 1876-ik évi szeptember 3-án nyitotta meg; s minthogy társulatánál olyan egyének valának néhány fő szerepkörre szerződötve, a kik nem találtak tetszést a közönség előtt, sietett ezen bizottság a vállalkozó szinigazgatót a szinidény kezdetén írásban utasítani, hogy társulatát olyan erőkkal lássa el, a melyek a közönség tetszését inkább kitudják vivni.

Átalánosan jól tudott dolog: hogy az egész országra kiterjedőleg, közelebb évről évre folyvást fokozódott a nyommasztó és inséges pénzügyi állapot; a mely arra kényszeríté még a műveltebb és vagyonosabb osztály tagjait is, hogy napi szükségleteiket, mulatságaikat és költségeiket minél inkább kevesbitsék s szeszorítsák.

Az ilyen nyomoruságos közzgazdászati állapotoknak igen természetes következményeül mutatkozott az: hogy a mostani szinidény tartama alatt a színházlátogatók száma nem érte el még azon számot sem, a melylyel még csak a mult évi szinidény alatt is gyakorta látogatta a közönség a színházat; elannyira hogy szinte névszerint elő lehet sorolni városunknak azon kevés számra menő lakosait, a kik a színházi előadásokat annyiszor, a mennyiszor meglátogatták.

És ezen színházi pangás és pártolás hiány nemcsak nálunk, de az ország mindegyik vidéki városában, sőt még Bécsben is nagyon nyommasztólag uralkodott; s a színházat mindenütt olyan kis számú közönség látogatta, hogy a szintársulatok — Kolozsváron kívül, — mindenütt már virágvasárnapja elmultával, vagy legkésőbb márczius végével kénytelenek voltak az előadásokat megszüntetni; és a legtöbb szinigazgató deficittel végezte be a közelebbi szinidényt.

Temesváry Lajos a folyvást uralkodott hasonló nyommasztó körülmények daczára is, törekedni látszott számos új darabok előadásával és közérdekeltséget keltő vendégek felléptetésével a színházi előadásokat változatossá s vonzóvá tenni; s így társulatát az egész szinidényen keresztül nagyrészen összetartotta; csak ápril közepe táján állottak elő közte és társulatának némely segéd-tagjai közt félhavi fizetés miatt zsurlódások.

Az ilyen, elégséges bevétel nélküli helyzetben a szinügyi bizottság nem vélte időszerűnek, hogy a Temesváry Lajos szinigazgató helyzetét bármiként is megnehezítse és elnézhetőnek vélte azt, miszerint a vállalkozó szinigazgató a kiadásain lehető könnyebbités végett, a tagok közül egy-némelyiket elbocsátotta.

Temesváry Lajos társulatával május 1-én a rendes szinidényt bevégezvén, a szinügyi bizottság aként rendelkezett: hogy a színházi javak leltározása s darabonkénti megvizsgálása és számbavétele már május 2-án a színházi felügyelő és szakértők jelenlétében megkezdetett, s minthogy azon színházi javaknak darabonkénti száma 30,000-nél többre mehet; s naponként délelőtti és délutáni munkával 200 szám alatti tárgyakkal nem igen lehet többet összekeresgélni, megvizsgálni, számon venni és ismét helyére elrakatni, a reinventálás egyhuzamban mindaddig folytat-

tatni fog, a míg az minden színházi vagyonton keresztül megyen. A reinventálás eredményét igyekezni fog a bizottság minél előbb a t. Tanács elé terjeszteni.

Egyébiránt a t. Tanács s illetőleg közgyűlés megnyugtatósaül egyelőre is megjegyezzük részint a folytonosan gyakorolt felügyelés következtében, részint az eddig végzett reinventálás nyomán: hogy a város színházi vagyonában a közelebbi két év alatt semmi kár nem történt.

Kelt Debreczenben a színházi bizottságnak 1877-ik évi május 5-ik napján tartott üléséből. *)

— Az ezután ellátott tárgyak: magán kérelmek voltak.

— **Színházi szemle.** Hétfőn, ápril 16-án: „Pajkos diákok“ s „Cox s Box.“ 17-én: „Kornélia“ dráma Toldytól. A czimszerepet Törökné, férjét Egressy alapos tanulmányozással s nagy hatással személyesítették. Szerdán, ápril 18-án: „Háromcsőrű kacsa“; 19-én Egri Kálmán jutalmára: „Szegedi kupecz“ népszimű; pénteken ápril 20-án: „Strogoff Mihály utazása“ 12 képben. Gyenge s hatástalan szinpadí kísérlet; ápril 21-én: „Herezeg asszony.“

Vasárnap, ápril 22-én: „A falu rossza“; hétfőn: „Fatinitza“ jól megtöltötte a színházat; kedden ápril 24-én: „Már alszik,“ „A vadon rózsája,“ „A szerelmi varázsital,“ egy felvonásos három darab. Szerdán Egressy jutalmára: „Uriel Acosta,“ Egressy a czimszerepben és Törökné Judith szerepében megfeleltek feladataiknak. Csütörtökön először: „Scapin furfangjai,“ írta Moliere, nem igen tetszett. Szombaton, ápril 28-án először: „Utazás a holdba és a tenger alatt,“ írta Csepreghy 9 képben, jól megtöltötte a színházat. Vasárnap ugyanazon darabot ismételték kevés közönség előtt, minthogy a darab sem sokat ér.

Hétfőn, ápril 30-án a színházi nyugdíj s pénztár javára: „Kerekes András.“ — Kedden, május 1-én Lotscharek János karmester javára: „Gerolsteini nagyhercegnő,“ sok kihagyással adatott. A czimszerepet Nyilvai, Vandát Enyvári S. hatással játszották és szépen énekelték. — A mai előadással a színház idény véget ért.

*) A „Debreczen“ című lap május 12-ki számában ezeket írja: „a tegnapi tartott városi közgyűlésen Telegdi László színházi felügyelő urnak egy jelentése olvastatott fel, mely tartalmazta Temesváry Lajos színtársulata két évi működésének lefolyását — Tartalmazta Telegdi László jelentése a többek közt azt, hogy Temesváry társulata a két év alatt „országos híru“ művészekből és művésznőkből állott. Tartalmazta azt, hogy a színi előadások a művészet niveauján állottak s így teljesen kielégítőek voltak, tartalmazta azt, hogy a díszletekben, ruhatárban, felszerelésben stb. semmi némű kár nem történt.“

A nevezett lap ezen állítására a következő helyreigazításokat tesszük: **nem** a színházi felügyelő, hanem a **színházi bizottság jelentése** olvastatott fel; s ezen jelentésnek itt közölt szövegerint szövegéből kitévük: hogy abban azon állítások nem foglaltak, a melyeket „D.“ annak tartalmára ráfog. — Egyébiránt hiában való fáradság volna a „D.“-vel „színházra nézve“ vitázni, miután ő minden dolgot csupán saját szemüvegén át képes látni és szemlélni. Nevezetesen ő **december 29-éig** azt látta: „hogy színházgatónk mindent elkövet az igények kielégítésére.“ — „ő ügybuzgó igazgató,“ — „ügybuzgó színházgatónk minden erejével oda hat, hogy a színházi estéket minél élvezetesebbé tegye,“ — „a működő színészek mind jó felfogással adták szerepeiket.“ — És azt is kérdi: „Valjon miként lehessen követelni egy magán-vállalkozó színházgatótól, hogy 70—80 tagból s első rangú művészekből álló társulatot szervezzon, — hogy aztán előadásait üres padok előtt tartsa?!“ — Hanem a „Debreczen“ mindezen dolgokat **december 29-ke** után már teljesen más és ellenkező színen és minőségben látta s fogta fel. — Egy közhatóságnak s közegeinek nem illenek s nem lehet és nem szabad aként „változólag“ működni.

— **A szintársulat úti költségeinek fedezésére** Temesváry még három előadást rendezett; u. m. május 5-én szombaton: „**A fekete orvos**,“ vasárnap: „**Ripacos Pista dolmánya**,“ s hétfőn május 7-én: „**Fatinitza**“ adatott, a két utóbbi meglehetősen nagy közönség előtt.

— **A zenede igazgatójától** május 21-én, pünkösd másod napja estéjén a színházban rendezett hangverseny legnagyobb részben gyönyörködtetőleg sikerült.

— **A tiszántuli reformált egyházkerület** ápril 19—23. napjain tartotta közgyűléseinek egyik legfontosabb tárgya volt: a zsinati előmunkálatokkal megbízott egyházkerületi küldöttség jegyzőkönyvében foglalt indítvány, a zsinattartás ügyében. E szerint a zsinattartás a tiszántuli egyházkerület egyházmegyéinek általános óhajtása lévén, a zsinati előmunkálatokkal megbízott küldöttség is elérkezettnek látja az időt, hogy az egyházkerület egész határozottsággal tegye meg a lépést egy alkotmányozó zsinattartás ügyében; melynek végcélja az lenne, hogy a hazánkbeli egész ref. egyháznak egységes szervezetét állapítsa meg a legalsó fokozattól a legfelsőbbig. — Ezen alkotmányozó zsinat tartása céljából tehát hivasanak fel a testvér ágostai hitvallású és ref. egyházkerületek, ez utóbbiak azon kijelentéssel, miszerint ha osztják ezen nézetet, mielőbb egy tisztán ezen tárgyban — ad hoc — tartandó egyetemes értekezlet hívassék egybe, melynek végzései minden egyházkerületre nézve kötelező erővel birjanak. — Ezen értekezletnek legyen feladata az alkotmányozó zsinat tárgyában a szükséges előintézkedéseket megtenni; nevezetesen hogy miképen és mily arányban választassanak a zsinati képviselők az egyes egyházkerületek részéről; ugynevezett házszabályokat készíteni, melyek alapján a tanácskozás menete azonnal megindulhasson és ideiglenesen szabályozva legyen; egyházalkotmány tervezetét is készíteni, a mely kinyomatván, azonnal a zsinati képviselők kezei között kiosztható legyen; ő felségétől az engedélyt kikérni a zsinattartás helyére és idejére nézve stb. Ezen határozati joggal felruházott értekezlet oly módon alakíttassék, a mint az a legközelebbi konventen javasolva lőn, a melynek tervezetét a testvér egyházkerületek a nélkül is elfogadták. Ezen egyetemes értekezlet 50 tagból állana, kik közül 10-en, az 5 egyházkerület püspökei és főgondnokai hivatalból; 40-en pedig választás szerint; mely 40 képviselőből esik 6 a dunamelléki, 6 a dunántúli, 6 a tiszáninneni, 14 a tiszántúli és 8 az erdélyi egyházkerületre. — A küldöttség javaslata elfogadtatván s felhivatnak a testvér egyházkerületek egy alkotmányozó zsinatnak mielőbbi megtartására nézve nyilatkozni és közremunkálni. — A tiszántúli egyházkerület képviselőiül az egyetemes értekezletre megválasztottak titkos szavazás folytán, egyházi részről rendes tagokul: Hajnal Ábel, Kiss Áron, Nyiri Péter, Papp Károly, Révész Imre, K. Tóth Mihály és Tóth Sámuel; póttagok: Lukács Dániel, Szalai István, Szilágyi Lajos és Pápay Imre; világi részről rendes tagok: Ármós Bálint, Fráter Imre, Kántor Sámuel, Móricz Pál, gr. Ráday Gedeon, Simonffy Imre és Várady Gábor; póttagok: Horthy István, Kulin Imre, Dr. Kátay Gábor és Ujjalussy József. — Indítványoztatott, hogy az egyetemes értekezlet helye Debreczen legyen, mely egyhangulag elfogadtatván, a testvér egyházkerületek felkéretnek a testvéries meghívás elfogadására.

(Vége a jövő számban.)

— **A tiszáninneni helvét hitv. ref. egyházkerület** május 2-ki közgyűlésén megválasztotta: a zsinatot előkészítő értekezletre Debreczenbe küldendő követeket titkos szavazattal. — Az egyháziak közül: Mitrovics Gyula főiskolai lelkész és tanár. Fejes István újhelyi és Szentpéteri Sámuel pelsőczy lel-

készek; a világiak közül; Hegedüs László főiskolai algondnok, Mocsári Lajos és Ragályi Gyula; — póttagul Prágai Lajos alsó-borsodi esperes és Terhes Barna sáros-pataki lelkész, Teleki Péter, Kovács Lajos és Lükő Géza.

Üzleti és gazdasági jegyzetek.

— Angliában is rossz idők járnak most a gazdákra. A gabnatermés mennyisége az utóbbi években majdnem folytonosan silány volt, e mellett az árak sem voltak olyanok, hogy az angol farmer magas regie-jével mellettünk megtalálhatta volna nyereségét, a kézi munka ára is az utóbbi időkben jelentékenyen felzökkent. E miatt igen sok farmer gazdaságát, még inkább mint eddig a marhatenyésztésre fektette, melynek jövedelme egészen mai napig biztosabb volt, de e téren most még legujabban az amerikai husbevétel zavarja meg az egyensúlyt, mert mióta hetenkint nagy mennyiségű friss hus érkezik az új refrigerator gépek segítségével jól elartva hajón az angol piacokra, azóta 35%-al, tehát több, mint egy harmaddal olcsóbb a behozott hus ára, mint eddig a farmerek által a piacra adott hus ára volt. A nagyobb-részt bérelti farm-rendszerre fektetett angol gazdaság igen érzékeny csapást szenvedett mindezen kedvezőtlen viszonyok által, mert igen sok bérlő oda hagyta gazdaságát, s számtalan birtok mérsékelt bér mellett sem talál bérlőt.

— A kamatláb Franciaországban sohasem volt oly alacsony, mint most. A leszámítolás kamatja 2%-ra szállított le. Eddig a legalacsonyabb kamattétel 2½% volt, mely 1867. május végétől 1870. július 18-káig változatlan maradt. Oka ennek azon nagymérvű apadás a forgalomban és kereskedelemben, mely Franciaországban főleg ezen évben tapasztalható.

270dik ÁRJEGYZÉKE

az István' gőzmalom készítményeinek.

Kétség és feletés mellett. Árak osztrák értékben, költségmentesen Debreczenben költésesség nélkül.

Ingyen zsákkal. 100 kilogramm zsákkal.

A. Asztali dara nagyszemű	30	frt	—	kr.
„ szinte szinte 30 kilos zacskóval	30	„	30	„
B. szinte apró szemű	30	„	—	„
„ szinte szinte 30 kilos zacskóval	30	„	30	„
C. Dara középszerű	28	„	20	„
„ szinte 30 kilos zacskóval	28	„	50	„
0. Királyliszt	30	„	—	„
1. Lángliszt	29	„	—	„
2. Montliszt	28	„	—	„
3. Zsemlyeliszt különös	27	„	—	„
4. „ „ „	26	„	—	„
5. Fehérkenyérliszt 1-ső rendű	25	„	—	„
6. „ szinte 2-od rendű	24	„	—	„
7. Közép kenyérliszt 1-ső rendű	23	„	—	„
8. „ szinte 2-od rendű	22	„	—	„
8½ Barnakenyérliszt 1-ső rendű	19	„	—	„
9. Barnakenyérliszt 2-od rendű	17	„	—	„

10. Láblist, — — — — —	—	„	—	„
11. Finom-korpa — — — — —	5	„	60	„
„ „ „ — — — — —	5	„	—	„
12. Durva-korpa — — — — —	5	„	20	„
„ „ „ — — — — —	4	„	60	„
R. I. Rozsliszt 1-ső rendű	20	„	—	„
R. II. Rozsliszt 2-od rendű	19	„	—	„
R. III. Rozsliszt 3-ad rendű	16	„	40	„
R. IV. Rozskorpa zsákkal	5	„	60	„
„ „ „ — — — — —	5	„	—	„
A. K. Árpakasa 00. — — — — —	35	„	—	„
„ szinte 0. — — — — —	31	„	—	„
„ szinte 1. — — — — —	24	„	—	„
„ szinte 2. — — — — —	19	„	—	„
„ szinte 3. — — — — —	16	„	—	„
„ Árpadara 5. — — — — —	24	„	—	„
A. Árpaliszt 6. — — — — —	—	„	—	„

Debreczen, 1877. ápril 28.

Simaórlás 1 frt
Darálás 50 kr
100 kilogrammonként.

Ezen füzet megjelent május 21-én.

Tartalom. Az osztrák külügyi politika 1848 óta. — A helybeli gőzmalom befolyása helyi gazdasági viszonyainkra. — Debreczen város iparos és kereskedelmi múltja, jelene és jövője. V. Debreczen várost pusztított többféle veszedelmek. — **Tárca:** A rózsza legendája. — Hogy áll a nagy világ? — Körültekintés a hazában. — Színház és Irodalom. — Mit csinálnak Debreczenben? — Gazd. jegyzetek.

É R T E S I T Ő.

Cui	A fogfájást	Trau
fidis	rögtön megszünteti a Feytona!	schau
vide!	Kapható Debreczenben dr. Rothschnek E. gyógy- szertárában.	wem! 11

Gummi és halhólyag (Cotton)

tuczetjét 2—6 frtért, direct küldi
utánvétellel 15

J. N. Schmeidler

Gummi-gyára, Bécs, VII. Stiftgasse 20.

Mattoni-féle **BUDAI** KIRÁLY- KESERÜVIZ

szétküldik

MATTONI és WILLE, BUDAPESTEN

budai keserűsósforrásoknak tulajdonosai.

(1)

Ez ideig ennél nincs jobb!

W. MAAGER-féle

cs. kir. kizár. szab. valódi tisztított

Csukamáj-olaj.

Wilhelm Maagertől Bécsben.

A legnagyobb orvosi tekintélyek által megvizsgált s könnyű emészthetőségeért gyermekeknek is különösen ajánlva rendeltvényezett legtisztább, legjobb,*) természetes, s elismert leghatályosb szer: a mell s tüdőbajokban, görvély, foltok, daganatok, bőrkiütések, mirigybajok, gyengeség stb. ellen. Üvegje: 1 frt Bécsben a gyári rak-tárban: Wien, Heumarkt Nr. 3. ugyszinte az osztrák-magyar monarchia minden jó hírű gyógyszer-tárában s fűszerkereskedésében.

Debreczenben: **Mihalovics I., Vecsey Viktor, Tamássy Károly, dr. Rotschnek Emil s Örvényi Ottó** gyógyszerészeknél és **Rickl J. A.** fűszerkereskedéseiben.

*) Ujabb időben több czég háromszegletű palaczkokat tölt meg közönséges csukamáj-olajjal és a közönségnek valódi **Maager-féle** tisztított csukamáj-olajként elárusítani merészelik.

Ilynemű rászédések kikerülése végett, kéretik csak azon palaczkokat valódi tisztított **Maager-féle csukamáj-olajjal megtöltöttnek** tekinteni, amely palaczkok czimképén, a zárkupakon és használati utasításon a „**Maager**” név rajta áll.

ÉPÜLETFA LESZÁLLITOTT ÁRON.

Az új építkezési idényre mindenféle építési anyagokkal **dúsan felszerelt raktárát** **leszállított áruk mellett** a nagyérdemű közönség figyelmébe ajánlja :

A magyar-német erdő-ipar-egylet
képviselője

2—3

Guttmann Mór.

EPILEPSIE

(nehézkór) levél útján gyógytattik dr. **KILLISCH**, különleges orvos által Neustadtban, Drezda mellett (Szászországban.) Már **8000-nél** többen sikerrel gyógykezeltettek. (34)

LILIONESE

az ismert cosmétikus
szépítő szer elenyész-
tet minden bőrtisztá-
talanságot.

Valódi minőségben Debre-
czenben: dr. **Rothschnek V.**
Emil gyógyszerárában kapható :
1 frt 50 kr és 75 kr. 5

3498.

p. 447.

HIRDETMÉNY.

A maros-vásárhelyi k. törvényszék által ezennel felhivatnak mindazok, kik Maros-Vásárhelytt 1876. február hava 21-én elhalt özvegy **Somogyi Jánosné** született **Szentgyörgyi Anna** hagyatéka iránt örökösödési, tulajdoni, vagy hitelezői minőségben érdekeltnek tartják magukat, hogy jelen hirdetménynek **harmadszori** megjelenésétől számítandó egy évi határidő alatt, ezen k. törvényszéknél jelentkezzenek, vagy igényeiket bejelenteni el ne mulasszák.

A maros-vásárhelyi k. törvényszéknek 1877. márczius 12-én tartott üléséből. 2—3

Binder,

elnök.

Horvát Miklós,

(P. H.)

t. jegyző.